

Algemeen Ambtsbericht Bosnië-Herzegovina Oktober 2003

Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken
Afdeling Asiel- en Migratiezaken

Oktober 2003

	Inhoudsopgave	Pagina
1	Inleiding	5
2	Landeninformatie	6
2.1	Basisgegevens	6
2.1.1	Land en Volk	6
2.1.2	Geschiedenis	7
2.2	Staatsinrichting	11
2.2.1	Wetgevende en uitvoerende macht	12
2.2.2	Rechterlijke macht	13
2.2.3	Independent Judicial Commission	15
2.2.4	ICTY	16
2.3	Politieke ontwikkelingen	16
2.4	Veiligheidssituatie	18
2.4.1	SFOR	20
2.4.2	Politie	20
2.4.3	Leger	21
2.4.4	State Border Service	22
2.5	Sociaal-economische situatie	22
2.6	Documenten	24
3	Mensenrechten	25
3.1	Waarborgen	25
3.1.1	Grondwet	25
3.1.2	Overige nationale wetgeving	25
3.1.3	Verdragen	27
3.2	Toezicht	28
3.2.1	Mensenrechtenorganisaties	28
3.2.2	Ministerie van Mensenrechten en vluchtelingen	29
3.2.3	De Mensenrechtencommissie voor Bosnië-Herzegovina	29
3.3	Naleving en schendingen	30
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting	30
3.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	31
3.3.3	Vrijheid van godsdienst	31
3.3.4	Bewegingsvrijheid	32
3.3.5	Rechtsgang	32
3.3.6	Arrestaties en detenties	33
3.3.7	Mishandeling en foltering	33
3.3.8	Verdwijningen	34
3.3.9	Buitengerechtelijke executies	34
3.3.10	Doodstraf	34
3.4	Positie van specifieke groepen	34
3.4.1	Etnische groepen (Bosniakken, Kroaten en Serven)	34
3.4.2	Gemengd gehuwden	35

3.4.3	Roma	35
3.4.4	Abdic-aanhangers	36
3.4.5	Dienstplichtigen en militairen	37
3.4.6	Vrouwen	39
3.4.7	Homoseksuelen	39
4	Terugkeer en migratie	40
4.1	Eigendomswetgeving	40
4.1.1	Achtergrond	40
4.1.2	Commission for Real Property Claims	41
4.1.3	PLIP	42
4.1.4	Alleenstaande minderjarigen	43
4.2	Beleid in andere Westerse landen	43
4.3	UNHCR	44
5	Samenvatting	46
	Bijlage(n)	50
I	Lijst van politieke partijen	50

Kaart Bosnië-Herzegovina

(bron: CIA the World Factbook)

1 Inleiding

In dit algemene ambtsbericht wordt de huidige situatie in Bosnië-Herzegovina beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Bosnië-Herzegovina en voor de besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Bosnische asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere algemene ambtsberichten over de situatie in Bosnië-Herzegovina (laatstelijk juli 2002). Het algemene ambtsbericht beslaat de periode van augustus 2002 tot en met september 2003.

Dit ambtsbericht is deels gebaseerd op informatie van openbare bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, verschillende niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen vertrouwelijke rapportages van Nederlandse vertegenwoordigingen, andere landen, EU, NAVO en OVSE aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag.

In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar dergelijke bronnen zijn vermeld, is de tekst in veel gevallen ook gebaseerd op informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op de recente ontwikkelingen op politiek, veiligheids- en sociaal-economisch gebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een overzicht van de geschiedenis van Bosnië-Herzegovina. Ook is een korte passage over geografie en bevolking van Bosnië-Herzegovina opgenomen.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in Bosnië-Herzegovina geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij Bosnië-Herzegovina partij is, komen mogelijkheden van toezicht aan de orde. In paragraaf drie volgt de eigenlijke beschrijving van de mensenrechtensituatie. In hoofdstuk drie wordt bovendien de positie van specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk vier komen de opvang van binnenlands ontheemden, de minderjarigen, het beleid van een aantal andere Europese landen inzake asielzoekers uit Bosnië-Herzegovina en activiteiten van internationale organisaties, waaronder de positie van UNHCR, aan de orde.

Een algehele samenvatting volgt in hoofdstuk vijf.

2 Landeninformatie

2.1 Basisgegevens

In deze paragraaf wordt enige basisinformatie gegeven over de bevolking en de geschiedenis van het huidige Bosnië-Herzegovina.

2.1.1 Land en Volk

Bosnië-Herzegovina ligt in het bergachtige gebied van de Dinarische Alpen en heeft een 20 kilometer lange kustlijn aan de Adriatische zee. Het land heeft een driehoekige vorm en grenst in het noorden en in het westen aan Kroatië. In het oosten grenst Bosnië-Herzegovina aan de Republiek Servië en Montenegro. De totale oppervlakte van het land beslaat 51.129 km².

Sinds het Dayton-akkoord van 1995 bestaat Bosnië-Herzegovina uit twee entiteiten, de Moslim-Kroatische Federatie van Bosnië-Herzegovina¹ en de Republika Srpska. De grens tussen deze entiteiten wordt de Inter-Entity Boundary Line (IEBL) genoemd. Sarajevo is de hoofdstad van Bosnië-Herzegovina waar ook de centrale regering zetelt.

Bosnië-Herzegovina heeft ongeveer 4,3 miljoen inwoners². De bevolking bestaat voornamelijk uit drie etnische groepen, de Bosniakken³ (45%), etnische Kroaten (19%) en etnische Serviërs (31%). Daarnaast wordt Bosnië-Herzegovina van oudsher bevolkt door andere bevolkingsgroepen (5%), waaronder Roma. Etniciteit in Bosnië is verdeeld langs religieuze lijnen: de Serviërs zijn christelijk orthodox, de Kroaten zijn rooms-katholiek en Bosniakken zijn moslim.

Republika Srpska

De Republika Srpska wordt vooral bewoond door Bosnische Serviërs. Ongeveer 96% van de bevolking is Servisch. De hoofdstad van de Republika Srpska is Banja Luka. De oostelijke en westelijke grens zijn in het noorden aan elkaar verbonden via een corridor bij de stad Brcko. Dit is een apart district dat een condominium vormt van de Republika Srpska en de Federatie.

¹ De Moslim-Kroatische Federatie zal verder in dit ambtsbericht kortweg de Federatie worden genoemd. Dit is een gangbare term.

² Omdat er nog geen volkstelling is geweest, is het exacte aantal inwoners niet bekend.

³ Bosniak is een synoniem voor Bosnische Moslim, waarmee de etnische groep wordt bedoeld

De Federatie

De Federatie, voornamelijk bewoond door Bosniakken en Bosnische Kroaten, is opgedeeld in tien kantons.⁴ Het zuidwestelijke gedeelte van de Federatie, West-Herzegovina, wordt voor het merendeel bewoond door Kroaten. In het midden en het noorden van de Federatie zijn de Bosniakken in de meerderheid.

2.1.2 Geschiedenis

Na afloop van de Eerste Wereldoorlog werd op 1 december 1918 het Koninkrijk van de Serviërs, Kroaten en Slovenen uitgeroepen. Het Koninkrijk werd gedomineerd door de Serviërs. Als gevolg van de voortdurende problemen tussen de Serviërs en Kroaten, de twee grootste etnische groepen, ontbond Koning Alexander I in 1929 het parlement, riep de koninklijke dictatuur uit en noemde het koninkrijk Joegoslavië (Zuid-Slavië). Het jonge Joegoslavië werd georganiseerd in negen provincies, waarbij Bosnië-Herzegovina werd opgedeeld.

1941-1989

In 1941 vielen Duitsland en Italië Joegoslavië binnen; Kroatië en Servië werden bezet. Een deel van Bosnië-Herzegovina werd bezet door Kroatië dat geregeerd werd door de fascistische Kroatische Ustahabeweging, onder leiding van Ante Pavelic. Josip Broz, beter bekend als Tito, de leider van de Joegoslavische communistische partij, bond de strijd aan met zowel de Servische monarchistische Cetniks als het Ustasha-regime en bevrijdde met zijn partizanen delen van Oost-Bosnië en later heel Joegoslavië. In 1945 herenigden de communisten Bosnië-Herzegovina als één van de deelrepublieken van de Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië (SFRJ), met Tito als leider. Met hun pan-Joegoslavische ideologie streefden de communisten ernaar een Servische hegemonie te vermijden door de Servische macht in de federatie te beperken en de Servisch-Kroatische rivaliteit over Bosnië-Herzegovina in de kiem te smoren. Het nationalisme werd gezien als een verwoestende kracht en een bedreiging voor het bewind. Broederschap en eenheid waren de kernbeginselen van de SFRJ. Om deze reden werd nationalisme in Bosnië-Herzegovina jarenlang door de communisten onderdrukt om eventuele spanningen in de multi-etnische republiek te voorkomen. Na de dood van Tito, op 4 mei 1980, werden de presidentiële verantwoordelijkheden, zoals de grondwet van 1974 bepaalde, overgedragen aan een collectief lichaam, het staatspresidium, met een roulerend voorzitterschap. Het

⁴ De kantons in de Federatie zijn de volgende (waarbij de etnische samenstelling van de bevolking is aangegeven)

1. Una-Sana (Bosniak)	6. Centraal Bosnië (Bosniak-Kroatisch)
2. Posavina (Kroatisch)	7. Neretva (Bosniak-Kroatisch)
3. Tuzla-Podrinje (Bosniak)	8. West Herzegovina (Bosniak-Kroatisch)
4. Zenica-Doboj (Bosniak)	9. Sarajevo (Bosniak)
5. Gorazde (Bosniak)	10. West-Bosnië (Kroatisch)

centrale gezag verloor daardoor veel invloed. In de tweede helft van de jaren tachtig werd het nationale bewustzijn virulenter.

Het uiteenvallen van de SFRJ en oorlog in Bosnië-Herzegovina

Na de val van het communisme in de SFRJ werden in november 1990 de eerste vrije verkiezingen in Bosnië-Herzegovina gehouden. Onder leiding van de moslim Alija Izetbegovic werd een ongemakkelijke coalitie gevormd tussen de drie grootste etnische partijen, de Bosniak Partij van Democratische Actie (SDA), de Servische Democratische Partij (SDP) en de Kroatische Democratische Unie van Bosnië-Herzegovina (HDZ). In navolging van de onafhankelijkheid van Slovenië en Kroatië in 1992, besloten de Bosniak-meerderheid en de Kroaten in het parlement in Sarajevo om op 29 februari en 1 maart 1992 een referendum te houden over de onafhankelijkheid van Bosnië-Herzegovina. De Kroaten en de Bosniakken wensten geen deel uit te maken van de rompstaat Joegoslavië die door Servië werd gedomineerd. De Bosnische Serviërs op hun beurt weigerden een soeverein Bosnië-Herzegovina te accepteren dat zou worden gedomineerd door de Bosniakken, en dat in hun ogen geen ruimte bood aan de Serviërs. De hele republiek moest volgens hen worden ingelijfd bij het te vormen "Groot-Servië". Zij rekenden hierbij op de steun van het door Servië gedomineerde federale leger. In het referendum bracht 63% van de kiesgerechtigden een stem uit, waarvan 99,4% zich voor de onafhankelijkheid uitsprak. De Bosnische Serviërs boycotten dit referendum. Op 3 maart 1992 verklaarde Izetbegovic de Socialistische Republiek Bosnië-Herzegovina onafhankelijk en het land kreeg de naam 'Republiek Bosnië-Herzegovina'. De Bosnische Serviërs, onder leiding van Radovan Karadzic, riepen als reactie op het referendum op 27 maart 1992 een eigen Republika Srpska van Bosnië-Herzegovina uit en verklaarden de oorlog aan de nieuwe Republiek Bosnië-Herzegovina.

Twee dagen nadat Sarajevo belegerd was door de Bosnisch Servische troepen, werd op 6 april 1992 de onafhankelijkheid van de Republiek Bosnië-Herzegovina formeel erkend door de Europese Gemeenschap en de Verenigde Staten. Op 22 mei 1992 werd Bosnië-Herzegovina lid van de Verenigde Naties. In juli 1992 vormden de Bosnische Kroaten, geleid door Mate Boban, een eigen republiek, de Kroatische Republiek van Herzeg-Bosna, en eisten 30% van het grondgebied in West-Herzegovina en Centraal-Bosnië op. De internationale gemeenschap nam een aantal initiatieven om het conflict in Bosnië een halt toe te roepen onder andere door VN troepen naar Bosnië te sturen, een vliegverbod in het Bosnische luchtruim af te kondigen en hulpacties te starten. In oktober 1992 presenteerden Cyrus Vance en Lord Owen, respectievelijk VN-gezant en EG-bemiddelaar, een internationaal vredesplan waarmee gepoogd werd een eerste doorbraak in het conflict te bereiken. Het plan beoogde een indeling van het land in tien autonome provincies, drie Servische, drie Bosniak, drie Kroatische en één gezamenlijke hoofdstad: Sarajevo. De Bosnische Kroaten en de Bosniakken ondertekenden het plan en onder druk van de internationale gemeenschap deed ook de Bosnisch

Servische leider Karadzic dit. Het plan werd echter op 31 augustus 1993 door het Bosnische Servische parlement verworpen. De Veiligheidsraad van de Verenigde Naties verklaarde zes gebieden met voornamelijk Moslim-bevolking tot "veilige gebieden"⁵, die onder de bescherming kwamen te staan van UNPROFOR⁶.

De oorlog werd voortgezet en op grote schaal kwamen meldingen binnen van gevangennemingen, etnische zuiveringen⁷ en georganiseerde verkrachtingen in alle gebieden van Bosnië-Herzegovina. In reactie op deze beschuldigingen stelde de VN Mensenrechten Commissie dat de Bosnische Serviërs de grootste verantwoordelijkheid droegen voor deze mensenrechtenschendingen. In januari 1993 namen de gevechten tussen Bosnische regeringstroepen en Kroatische separatisten in Herzegovina in intensiteit toe. In september 1993 riep Fikret Abdic de Autonome Provincie van West-Bosnië uit, bestaande uit de gemeente Velika Kladusa en enkele noordelijke gedeelten van de gemeente Cazin. Abdic schaarde zich aan de zijde van de Bosnische Serviërs en de Kroatisch Servische troepen om de macht over de regio te krijgen. Als gevolg van de beschietingen van de markt in het centrum van Sarajevo door Servische troepen begin 1994, dreigden de VN een militaire interventie uit te voeren. Op Russisch initiatief werd een staakt-het-vuren rond Sarajevo afgekondigd.

Op 18 maart 1994 werd de Washington Overeenkomst gesloten tussen de vertegenwoordigers van de Bosniakken en de Bosnische Kroaten, waarbij de Federatie van Bosnië-Herzegovina tot stand kwam. Hiermee kwam er een einde aan de gevechten tussen Kroaten en Moslims in Bosnië-Herzegovina. Ondertussen slaagde het leger van Abdic erin de Autonome Provincie te behouden tot juli 1994 toen het Bosnische leger een succesvolle aanval inzette. Op 18 augustus 1994 kondigde Abdic unilateraal een staakt-het-vuren af en vluchtte vervolgens met duizenden aanhangers naar de Krajina⁸.

Een tweede vredesplan, gepresenteerd in juli 1994 door de Contact Groep (Frankrijk, Duitsland, de Russische Federatie, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten) was gebaseerd op een territoriale verdeling tussen de Moslim-Kroatische Federatie (51% van het grondgebied toegekend) en de Republika Srpska (49% toegekend). De presidenten Izetbegovic van Bosnië-Herzegovina en

⁵De zes "veilige gebieden" waren: Srebrenica (april 1993), Sarajevo, Zepa, Bihac, Tuzla en Gorazde (alle vijf in mei 1993).

⁶United Nations Protection Force (UNPROFOR): de internationale VN-vredesmacht was vanaf 1992 tot 1995 in Bosnië-Herzegovina gestationeerd voor de distributie van hulpgoederen en de bescherming van de veilige gebieden.

⁷Etnische zuivering of schoonmaak is een kernbegrip in de oorlog en werd vooral door Bosnisch-Servische strijders toegepast; minderheden uit bepaalde gebieden werden met geweld verdreven, zodat uiteindelijk één etnische groep in het gebied overbleef.

⁸Met de Krajina wordt het gebied in Kroatië bedoeld, dat in het noordwesten aan Bosnië-Herzegovina grenst en waar van oudsher een omvangrijke Servische bevolking leefde.

Tudjman van Kroatië (voor de Bosnische Kroaten) accepteerden het plan, maar de Bosnische Serviërs, die op dat moment 70% van het grondgebied van Bosnië-Herzegovina controleerden, weigerden zoveel grondgebied prijs te geven. Dientengevolge werd het plan op 1 september 1994 verworpen.

In oktober 1994 veroverden de Bosnische Serviërs veel van het gebied rondom Bihac. Soldaten uit het leger van Abdic keerden in november 1994 terug uit Kroatië om te vechten aan de zijde van de Bosnische Serviërs, hetgeen in december 1994 leidde tot de terugkeer van vele Abdic-aanhangers uit de vluchtelingenkampen Batnoga en Turanj in Kroatië. Het Bosnische leger veroverde de regio met behulp van de Kroatische strijdkrachten in augustus 1995, wat leidde tot een tweede vluchtelingenstroom van Abdic aanhangers naar de vluchtelingenkampen in Kroatië. Ongeveer 22.000 vluchtelingen vonden onderdak in de Kuplensko en Gascini kampen in Kroatië. Op 27 mei 1995 richtte Abdic zijn politieke partij op, de DNZ.

In juli 1995 werden de moslimenclaves Srebrenica⁹ en Zepa door de Bosnische Serviërs ingenomen. Op 28 augustus 1995 werden 37 mensen gedood als gevolg van een granaatslag op het marktplein in Sarajevo. Op 30 augustus 1995 begon de NAVO de Operation Deliberate Force (ODF), bestaande uit massale en systematische luchtaanvallen op Servische stellingen. ODF werd gestaakt op 20 september 1995 en op 12 oktober 1995 kwam er na bemiddeling van de VS een staakt-het-vuren. Op 1 november 1995 startte het overleg tussen Izetbegovic, Milosevic en Tudjman op de luchtmachtbasis bij Dayton in Ohio.

De vredesovereenkomst van Dayton

Op 21 november 1995 kwam na ruim drie jaar oorlog een vredesregeling voor Bosnië-Herzegovina tot stand. In het Dayton-akkoord werd bepaald dat Bosnië-Herzegovina bleef bestaan als één staat met twee entiteiten: de Moslim-Kroatische Federatie en de Republika Srpska, respectievelijk 51% en 49% van het grondgebied.

Annex 10 van het Dayton-akkoord voorziet in de benoeming van een Hoge Vertegenwoordiger (HV). De Hoge Vertegenwoordiger beschikt over een eigen kantoor, Office of the High Representative (OHR). De Hoge Vertegenwoordiger staat de partijen bij in de implementatie van het civiele gedeelte van het vredesakkoord. Daartoe heeft hij een monitorende, een coördinerende en een faciliterende rol. In december 1997 heeft de 'Peace Implementation Council'

⁹ Bij de val van Srebrenica zijn ongeveer 7.500 mannen verdwenen. Waarschijnlijk zijn zij allen omgekomen. Ongeveer 6.000 mannen zijn door massa-executies om het leven gebracht. Voor de Nederlandse rol in de val van de enclave wordt verwezen naar het rapport van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD), Srebrenica, een 'veilig' gebied. Reconstructie, achtergronden en analyses van de val van een Safe Area, 10 april 2002.

(PIC)¹⁰ de bevoegdheden van de Hoge Vertegenwoordiger verruimd, en is deze gemachtigd om ambtenaren en regeringsleiders uit hun functie te ontheffen en om wetten op te leggen.

Op 21 december 1995 is de United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina (UNMIBH) door de Veiligheidsraad opgericht. Tot 31 december 2002 was de UNMIBH verantwoordelijk voor de handhaving van de openbare orde in Bosnië-Herzegovina. Inmiddels is het mandaat van de UNMIBH beëindigd en sinds 1 januari 2003 is de European Union Police Mission (EUPM) operationeel in Bosnië-Herzegovina.

Overeenkomstig de bepalingen van de militaire annex (1A) van het vredesakkoord werden vanaf 21 december 1995 circa 60.000 man van de 'Implementation Force' (IFOR) onder leiding van de NAVO in Bosnië-Herzegovina gelegerd. Inmiddels is de 'Stabilization Force' (SFOR) in Bosnië-Herzegovina gelegerd.

2.2 Staatsinrichting

Het Dayton-akkoord bevat een nieuwe grondwet die de voormalige deelrepubliek Bosnië-Herzegovina van de SFRJ definieert als één staat en de aanduiding 'republiek' weglaat. Deze staat bestaat uit twee entiteiten: de Federatie van Bosnië-Herzegovina en de Republika Srpska. Beide entiteiten hebben een eigen president, een eigen regering en parlement. De Federatie is verdeeld in tien kantons met elk een eigen parlement. Functies en bevoegdheden die in de grondwet niet expliciet aan de centrale instituties van Bosnië-Herzegovina zijn toegeschreven, worden overgedragen aan de entiteiten. Binnen de Federatie geldt daarnaast dat functies en bevoegdheden die niet expliciet aan haar zijn toegeschreven, toekomen aan de kantons. De grondwet van Bosnië-Herzegovina voorziet in het opzetten van een onafhankelijke rechterlijke macht.

Brcko

Op 5 maart 1999 heeft het internationale arbitragetribunaal, bestaande uit vertegenwoordigers van beide entiteiten en onder leiding van een internationale arbiter, Robert Owen, uitspraak gedaan over de status van Brcko. Het tribunaal besloot tot de instelling van een speciaal district, een condominium, waarbij al het grondgebied van de vooroorlogse gemeente Brcko door beide entiteiten wordt gedeeld. Brcko wordt 'Brcko District of Bosnia and Herzegovina' genoemd en

¹⁰ De Peace Implementation Council is een raad waarin 43 landen en 10 internationale organisaties zitting hebben, die betrokken zijn bij het vredesproces in Bosnië-Herzegovina. De PIC ziet toe op de implementatie van het Verdrag van Dayton. Op de voortgang in de vredesimplementatie wordt in de perioden tussen de bijeenkomsten van de PIC toegezien door de Steering Board. Deze Steering Board geeft de Hoge Vertegenwoordiger voor Bosnië-Herzegovina politieke aansturing in dit proces van vredesimplementatie.

wordt bestuurd door een democratisch verkozen, multi-etnisch lokaal bestuur onder de directe supervisie van de Brcko (internationale) toezichthouder, Henry L. Clarke. Het multi-etnische bestuur bestaat uit een districtsparlement, een gekozen uitvoerende raad, een onafhankelijke uitvoerende rechterlijke macht en een aparte politiemacht. Het district is gedemilitariseerd en de bewoners van het district zijn vrijgesteld van militaire dienstplicht. Militaire troepen van beide entiteiten hebben recht van doorgang.

2.2.1 Wetgevende en uitvoerende macht

In deze paragraaf wordt een beschrijving gegeven van de inrichting van de wetgevende en de uitvoerende macht in Bosnië-Herzegovina en in beide entiteiten.

Bosnië-Herzegovina

De centrale regering van Bosnië-Herzegovina bestaat uit een presidium van drie leden en een ministerraad. De drie leden van het presidium zijn: Borislav Paravac (Bosnische Serviër), Sulejman Tihic (Bosniak) en Dragan Covic (Bosnische Kroaat). De Ministerraad bestaat uit acht ministers, waaronder de premier. Sinds de verkiezingen in oktober 2002 wordt de premier gekozen voor een termijn van vier jaar, in plaats van een termijn van acht maanden, zoals daarvoor gebruikelijk was.

De centrale regering is verantwoordelijk voor het buitenlandse beleid, de buitenlandse handel, de invoerrechten, het immigratiebeleid, de monetaire politiek, internationaal recht, de handhaving van het inter-entiteitsrecht, de luchtvaart, de financiën op staatsniveau, de financiering van buitenlandse verplichtingen en het aangaan van overeenkomsten met andere staten of internationale organisaties.

De Parlementaire Assemblee bestaat uit twee kamers: het Huis van Afgevaardigden en de Volkskamer. Het Huis van Afgevaardigden telt 42 leden waarvan 28 uit de Federatie en 14 uit de Republika Srpska. De leden worden direct gekozen. De Volkskamer telt 15 leden waarvan vijf Bosniakken, vijf Bosnische Kroaten en vijf Bosnische Serviërs. De Bosniakken en de Bosnische Kroaten komen uit de Volkskamer van de Federatie en de Bosnische Serviërs worden gekandideerd door de Nationale Assemblee van de Republika Srpska. Besluiten in de Assemblee worden genomen met meerderheid van stemmen. In deze meerderheid moeten beide entiteiten ten minste voor één derde deel vertegenwoordigd zijn. Tevens bestaat voor elk van de samenstellende etnische groepen een vetorecht indien een voorstel indruist tegen het 'vitaal' belang van een etnische groep. Een voorstel kan na een veto van het Huis van Afgevaardigden alleen nog worden aangenomen, indien een meerderheid van ieder van de drie etnische groepen uit de Volkskamer het voorstel goedkeurt.

De Federatie

De Federatie heeft een alternerend presidentschap: iedere termijn moet de president van een andere etniciteit zijn, hetzij Kroaat, hetzij Bosniak. Thans is Niko Lozancic (HDZ) president. De regering bestaat uit 13 ministers, waaronder de premier, Ahmet Hadzipasic (SDA). Het Parlement van de Federatie bestaat uit een Huis van Afgevaardigden met 140 leden, en een Volkskamer bestaande uit 30 Bosniakken, 30 Bosnische Kroaten en 20 leden van een andere etnische afkomst.

Republika Srpska

De Republika Srpska kent een etnisch Servische president en twee vice-presidenten van de twee andere etniciteiten. Zij worden direct gekozen voor een termijn van vier jaar. Thans is Dragan Cavic (SDS) president. De regering bestaat uit 11 ministers, waaronder de premier, Dragan Mikerevic (PDP). De Nationale Assemblee van de Republika Srpska wordt gekozen op basis van een evenredige vertegenwoordiging en telt 83 leden.

2.2.2 Rechterlijke macht

In deze paragraaf wordt een beschrijving gegeven van de inrichting van de rechterlijke macht.

Bosnië-Herzegovina

Constitutioneel Hof

Artikel 6 van de grondwet voorziet in een constitutioneel hof voor Bosnië-Herzegovina, bestaande uit negen leden: vier rechters uit de Federatie, twee uit de Republika Srpska en drie internationale rechters. Het constitutioneel hof controleert of de grondwetten en de wetgeving in de Federatie en de Republika Srpska in overeenstemming zijn met de grondwet van de staat. Dit kan gebeuren op verzoek van de leden van het presidentschap, de voorzitter van de raad van ministers, de voorzitter van één van de Kamers van de Parlementaire Assemblee, door één vierde deel van de leden van één van de kamers of door één vierde deel van de leden van de parlementen op entiteitsniveau.

Het constitutioneel hof heeft de exclusieve bevoegdheid om ten principale te oordelen over constitutionele geschillen tussen de staat Bosnië-Herzegovina en één of beide entiteiten. Daarnaast biedt het hof een appèlmogelijkheid die ertoe dient uitspraken van enig ander hof in Bosnië-Herzegovina te toetsen aan de nationale grondwet. Ten slotte kunnen andere gerechtshoven zaken bij het Hof aanhangig maken om te laten controleren of een wet in overeenstemming is met

onder meer de nationale grondwet of het Europees Verdrag tot Bescherming van de rechten van de Mens en Fundamentele Vrijheden en de Protocollen.

Beslissingen van het constitutioneel hof zijn onherroepelijk en bindend.

Staatsrechtbank

Sinds 27 januari 2003 kent Bosnië-Herzegovina een rechtbank op staatsniveau. Deze rechtbank is belast met zaken die binnen de jurisdictie van de staat vallen, met name paspoorten, identiteitskaarten, illegale immigratie, mensensmokkel en entiteitoverschrijdende criminaliteit. De rechtbank zal bestaan uit meerdere kamers. Op 6 juni 2003 zijn de eerste rechters benoemd binnen de 'appeals division', belast met de bescherming van het electoraal recht van de Bosnische burgers. Later in het jaar zullen de afdeling strafrecht en de afdeling bestuursrecht binnen de rechtbank worden gevestigd.

De Federatie

Constitutioneel Hof

Het constitutioneel hof van de Federatie bestaat uit negen rechters; zes rechters uit Bosnië-Herzegovina (twee Bosniakken, twee Bosnische Kroaten en twee Bosnische Serviërs) en drie internationale rechters die worden benoemd door het Internationale Hof van Justitie in Den Haag. Zij worden gekozen voor een periode van vijf jaar.

Het constitutionele hof heeft de bevoegdheid te oordelen in geschillen tussen de kantons, tussen een kanton en de regering van de Federatie, tussen een gemeente en het kanton waartoe deze behoort, tussen een gemeente en de regering van de Federatie en tussen of binnen de instituties van de regering van de Federatie onderling. Het hof dient vast te stellen of wet- of regelgeving in overeenstemming is met de grondwet van de Federatie. Op federaal niveau kunnen klachten worden ingediend door de president, vice-president, de premier of door één derde deel van het parlement. Op kantonale niveau kunnen klachten worden ingediend door de premier, door de kantonale president of door één derde deel van de kantonale assemblee.

Overige rechtspraak

Rechtspraak is op kantonale niveau geregeld. In de Federatie gelden de gemeentelijke rechtbanken als rechtbank van eerste aanleg indien de strafmaat voor een delict minder dan 15 jaar gevangenisstraf bedraagt. Tegen een beslissing van een gemeentelijke rechtbank is beroep mogelijk bij een kantonale rechtbank. Indien de strafmaat hoger is dan 15 jaar gevangenisstraf, dient de kantonale rechtbank als rechtbank van eerste aanleg. Hoger beroep is vervolgens mogelijk

bij het federale hooggerechtshof. Ook kan het federale hooggerechtshof zich buigen over uitzonderlijke zaken, waarbij de kantonale rechtbank reeds als appèlrechtbank heeft gediend.

Republika Srpska

Constitutioneel Hof

De Republika Srpska heeft een Constitutioneel Hof, bestaande uit vijf etnisch Servische rechters. Zowel individuen als organisaties kunnen zaken bij dit Hof aanhangig maken.

Overige rechtspraak

Ook in de Republika Srpska dienen de gemeentelijke rechtbanken als rechtbank van eerste aanleg, waarna men in appèl kan gaan bij de districtsgerechtshoven. Bij bijzonder zware delicten kan het districtsgerechtshof in eerste aanleg de zaak behandelen.

Tegen een beslissing in eerste aanleg van het districtsgerechtshof is beroep mogelijk bij het Hooggerechtshof. Daarnaast kan, net als in de Federatie, het Hooggerechtshof zich buigen over uitzonderlijke zaken waarbij het districtsgerechtshof reeds als instantie van appèl heeft gediend.

2.2.3 Independent Judicial Commission

Op 30 november 2000 is het mandaat van het UNMIBH 'Judicial Assessment Programme' (JSAP) beëindigd. Het JSAP voerde in samenwerking met de Hoge Vertegenwoordiger een programma van juridische hervormingen uit, waarin het JSAP verantwoordelijk was voor het monitoren en het beoordelen van het rechtssysteem. De taken van het JSAP zijn overgenomen door de Hoge Vertegenwoordiger. De Independent Judicial Commission (IJC) is in november 2000 opgericht door de Hoge Vertegenwoordiger en is onder een nieuw mandaat sinds maart 2001 verantwoordelijk voor de implementatie van juridische hervormingen en voor de bevordering van de rechtsgang in Bosnië-Herzegovina.

Om deze doelstellingen te bereiken treedt de IJC op als adviseur juridische zaken van de Hoge Vertegenwoordiger en kan deze zonedig aanbevelingen doen voor het gebruik van zijn bevoegdheden. Verder treedt de IJC op als secretariaat voor de 'High Judicial and Prosecutorial Council', die belast is met de vernieuwing van de personele bezetting van de gehele rechterlijke macht. Voorts is de IJC bevoegd om gerechtelijke procedures op te schorten tot de Hoge Vertegenwoordiger een

besluit heeft genomen. Ten slotte heeft de IJC toegang tot informatie van rechters, openbare aanklagers, verwante ministeries en de juridische commissies en raden.

2.2.4 ICTY

Het International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, in Nederland ook het Joegoslaviëtribunaal genoemd, is door de VN Veiligheidsraad opgericht op 25 mei 1993 en heeft tot taak personen te vervolgen die verantwoordelijk zijn voor ernstige schendingen van de mensenrechten op het grondgebied van voormalig Joegoslavië sinds 1992. Het Dayton-akkoord bevestigde de prominente positie van het Joegoslaviëtribunaal.

Omdat de competentie van het ICTY echter beperkt is in tijd en materie, komen slechts de zwaarste gevallen voor berechting door het ICTY in aanmerking. Om ook de minder zware gevallen te kunnen berechten, zal er een 'War Crimes Chamber' binnen de Bosnische staatsrechtbank ('State Court') worden gevestigd. Deze 'War Crimes Chamber' zal naar schatting van de Hoge Vertegenwoordiger pas in september 2004 operationeel zijn.

2.3 Politieke ontwikkelingen

De politieke situatie in Bosnië-Herzegovina is redelijk stabiel. De verkiezingen van oktober 2002, die voor het eerst door de Bosnische autoriteiten zelf zijn georganiseerd, zijn redelijk succesvol verlopen. De nieuw gekozen regering heeft zich gecommitteerd aan een groot 'hervormingspakket', dat door de vorige regering in gang is gezet en door de Hoge Vertegenwoordiger is goedgekeurd. Het gaat met name om de volledige hervorming van de justitiële autoriteiten, om maatregelen om de economie te stimuleren en om hervormingen in het onderwijs. Wel moet worden vastgesteld dat de Hoge Vertegenwoordiger vaak van zijn bevoegdheden gebruik heeft moeten maken om een relatief groot aantal maatregelen op te leggen aan de Bosnische autoriteiten.

Verkiezingen

Op 5 oktober 2002 werden in Bosnië-Herzegovina algemene verkiezingen gehouden.¹¹ Voor het eerst was de organisatie in handen van autoriteiten van Bosnië-Herzegovina, en niet, zoals in voorgaande jaren, in handen van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE). Volgens de

¹¹ Dit waren presidents- en parlementaire verkiezingen voor Bosnië-Herzegovina; presidents- en parlementaire verkiezingen voor de Republika Srpska; verkiezingen voor het Huis van Afgevaardigden in de Federatie en voor de Kantonale Assembles in de Federatie.

OVSE zijn de verkiezingen vrij en eerlijk verlopen en verliepen ze grotendeels in lijn met de internationale norm.¹² De opkomst was laag, ongeveer 55%.

De uitslag toont een grote nederlaag voor de Social Democratic Party (SDP), een multi-etnische hervormingspartij die onder de vorige regering nog leider was van de 'Alliantie voor Verandering'. Hierdoor zijn de drie grote nationalistische partijen, ondanks een gering zetelverlies voor de Croat Democratic Community (HDZ) en de Serb Democratic Party (SDS), maar ruime zetelwinst voor de Party of Democratic Action (SDA), als grote winnaars uit de verkiezingen gekomen. Hoge Vertegenwoordiger Paddy Ashdown interpreteerde de uitslag niet als een terugkeer naar het nationalisme, maar als een protest tegen het gebrek aan veranderingen, zoals die door de Alliantie voor Verandering waren aangekondigd.¹³ Het mandaat van de nieuw gekozen bestuurders is, zowel op nationaal als op entiteitniveau, verlengd van 2 naar 4 jaar.

Op 2 april 2003 is de toenmalig voorzitter van het Staatspresidium, Mirko Sarovic, afgetreden. De belangrijkste reden voor het aftreden is de verantwoordelijkheid die Mirko Sarovic als president van de Republika Srpska had voor enkele schandalen, namelijk de Oroa-affaire¹⁴ en de stelselmatige spionage door het Republika Srpska-leger op SFOR en andere leden van de internationale gemeenschap waarvoor SFOR bewijzen heeft gevonden. Op 9 april 2003 is Borislav Paravac gekozen als opvolger van Sarovic.

Als gevolg van de schandalen, de lange duur van de formatie na de verkiezingen in oktober 2002, en door het weinig krachtdadige optreden van de Bosnische autoriteiten¹⁵, heeft de Hoge Vertegenwoordiger een dominante rol moeten vervullen en vele beslissingen moeten opleggen.

Eén van deze beslissingen betekende een belangrijke stap voorwaarts bij het tegengaan van politieke invloed in het openbaar bestuur, namelijk het opleggen van de 'Civil Service Laws' zowel op staatsniveau als op entiteitsniveau. De kern van deze wetten richt zich op de wijze waarop ambtelijke functies worden vervuld. Tot nu toe was er op dit gebied vrij spel voor de politieke partijen om de eigen achterban te bedienen. Op grond van de nieuwe wet zullen voortaan alle ambtelijke functies geadverteerd moeten worden. Tegelijkertijd dient ook sprake te zijn van een open competitie. Opmerkelijk is dat ook benoemingen van de voorgaande jaren opnieuw geadverteerd dienen te worden. Veel zittende ambtenaren zullen dus op hun eigen functie moeten solliciteren. Speciale agentschappen, de 'Civil Service Agencies', moeten er op toe gaan zien dat de

¹² *Bosnia and Herzegovina, general elections 5 october 2002, final report*, OSCE, 9 januari 2003

¹³ *23rd Report by the High Representative...to the SG of the United Nations*, OHR

¹⁴ Levering en onderhoud van vliegtuigmotoren aan Irak.

¹⁵ *Quarterly report jan-march 2003*, UNDP

functies op basis van individuele merites worden vervuld en niet op basis van partijlidmaatschap of etniciteit.

Op 24 april 2002 is Bosnië-Herzegovina lid geworden van de Raad van Europa. Op 10 april 2003 heeft de regering aangekondigd dat de voornaamste beleidsdoelstelling is om in 2009 toe te treden tot de EU, in de hoop dat het proces van Europese integratie het land uit het naoorlogse slop kan halen. Niet alleen de 'Kopenhagen criteria' die door de EU zijn gesteld¹⁶, maar vooral de zeer verzwakte economie van Bosnië-Herzegovina, doet twijfelen of deze ambitie op het juiste niveau is geschat. Afgewacht moet worden of de uitkomst van de haalbaarheidstudie die de Europese Commissie uitvoert, opening biedt tot het aangaan van onderhandelingen over een 'Stabilisation and Association Agreement' tussen Bosnië-Herzegovina en de EU.

2.4 Veiligheidssituatie

Reeds geruime tijd is de stabiliteit en de algehele veiligheid in Bosnië-Herzegovina gewaarborgd, in belangrijke mate dankzij de aanwezigheid van de Stabilization Force (SFOR) en de International Police Task Force (IPTF), die inmiddels plaats heeft gemaakt voor de European Union Police Mission (EUPM).

Terugkeer naar een gebied waar de vluchteling behoort tot de etnische meerderheid is voor alle drie de etnische groepen mogelijk en verloopt over het algemeen zonder problemen. De Republika Srpska geldt als meerderheidsgebied voor Bosnische Serviërs; kantons 1, 3, 4, 5 en 9 binnen de Federatie gelden als meerderheidsgebied voor de Bosniakken; kantons 2, 8, en 10 gelden als meerderheidsgebied voor de Bosnische Kroaten; kantons 6 en 7 zijn gemengd Bosniak en Kroatisch.¹⁷ Ook bij minderhedenterugkeer¹⁸ naar stedelijk gebied zijn doorgaans weinig problemen te verwachten. Met name Sarajevo en Tuzla ontwikkelen zich als 'gemengde' steden en verblijf in deze steden is veilig voor minderheden.

Geweldsincidenten komen echter nog voor in Bosnië-Herzegovina en zijn in vrijwel alle gevallen gerelateerd aan terugkeer van vluchtelingen en ontheemden

¹⁶ dit zijn: 1-stabiliteit van de instituties en een garantie op democratie, goede rechtsgang, en respecteren van mensenrechten en rechten van minderheden; 2- een functionerende markteconomie; 3- steun aan de doelstellingen van de politieke, economische en monetaire unie.

¹⁷ De bijbehorende namen van de Kantons staan vermeld op pagina 6 van dit ambtsbericht

¹⁸ Met minderhedenterugkeer wordt bedoeld de terugkeer van vluchtelingen en ontheemden naar hun oorspronkelijke woongebieden, alwaar zij vervolgens tot de etnische minderheid behoren. In een aantal gebieden behoren deze terugkeerders oorspronkelijk tot de minderheid, in een aantal gevallen zijn zij dat als gevolg van de oorlog geworden.

naar minderheidsgebied. In veel landelijke gebieden wordt nog door nationalistische politici een etnische homogeniteit nagestreefd, waardoor terugkeer daar niet altijd zonder problemen verloopt. Terugkeerders werden ook incidenteel slachtoffer van uitingen van geweld, zoals mishandeling, brandstichting, intimidatie en discriminatie. Er is nog niet altijd voldoende controle op het politieapparaat en is nog sprake van politieke beïnvloeding van de rechterlijke macht, waardoor de veiligheid van de terugkeerders niet altijd is gegarandeerd.

Hoewel de internationale waarnemers, als ook Bosnische lokale politici, stellen dat in 2002 het aantal van dergelijke incidenten is afgenomen¹⁹, schetst het Helsinki Comité voor de Mensenrechten een minder rooskleurig beeld. Het geweld zou weer zijn toegenomen na de verkiezingen op 5 oktober 2002.²⁰ Ook in de eerste maanden van 2003 werd herhaaldelijk melding gemaakt van gewelddadige incidenten in verband met terugkerende minderheden. Op langere termijn gezien is echter wel een daling van het aantal geweldsincidenten waarneembaar. In 2000 werden nog over de 300 klachten ingediend naar aanleiding van geweld in verband met minderhedenterugkeer, in 2002 waren dat er minder dan 200²¹.

Ook is er een duidelijk regionaal verschil tussen de aard van de incidenten en het aantal incidenten. Met name de door de SDS gecontroleerde gebieden in het oostelijk deel van de Republika Srpska blijven achter bij de landelijke trend naar een meer veilige omgeving voor terugkerende minderheden. Met name in de gemeentes Bijelina, Zvornik, Bratunac, Vlasenica, Milci en Visegrad wordt geweld tegen terugkeerders en hun huizen niet behandeld als misdaad, en blijft actie van de zijde van de politie, aanklagers en rechtbanken veelal uit.²²

Bescherming

Als gevolg van trainingen en de hervormingen door de IPTF zijn duidelijke vorderingen gemaakt op het gebied van politiebescherming. Personen die bloot staan aan bedreiging door derden kunnen zich wenden tot de (plaatselijke) politie, die belast is met ordehandhaving.

Binnen het politieapparaat zijn aparte afdelingen in het leven geroepen waar klachten kunnen worden ingediend over het optreden van individuele politieagenten. Een gelijksoortige klachtenafdeling bestaat ook bij de EUPM.

¹⁹ Country Reports on Human Rights Practices – 2002 U.S. Department of State; The continuing Challenge....., ICG Balkans Report n. 137.

²⁰ Report on the State of Human Rights in Bosnia and Herzegovina (analysis for january – december 2002 period) (report 27A-12/2002), Helsinki Committee for Human Rights in Bosnia and Herzegovina.

²¹ Report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina (S/2002/1314), 2 december 200, United Nations Security Council,

²² The continuing Challenge....., ICG Balkans Report n. 137.; Report on the State of Human Rights....(report 27A-12/2002), Helsinki Committee for Human Rights in Bosnia and Herzegovina.

Bovendien kan ieder personeelslid van de EUPM aangesproken worden indien er klachten zijn over het optreden van de politie.

De EUPM heeft echter geen directe uitvoerende bevoegdheden in Bosnië-Herzegovina, maar alleen ondersteunende bevoegdheden. In die hoedanigheid kan de EUPM bepaalde misstanden signaleren en deze binnen de grenzen van haar mandaat bij de Bosnische autoriteiten aankaarten. Indien blijkt dat individuele politieagenten handelen in strijd met hun mandaat, kan de EUPM bij de Hoge Vertegenwoordiger een verzoek indienen om de betreffende politiefunctionaris te schorsen of te ontslaan. Dit zal echter pas gebeuren nadat is gebleken dat de leiding van de politie niet wil optreden of niet in staat is om tegen de betreffende functionaris op te treden.

2.4.1 SFOR

Nadat het eenjarig mandaat van de NAVO-geleide 'Implementation Force' in december 1995 werd beëindigd, werd direct daarop aan de eveneens NAVO-geleide 'Stabilization Force' (SFOR) het mandaat verleend om onder leiding van de NAVO de militaire bepalingen van het Dayton-akkoord (annex 1a) te implementeren, te weten: een veilige omgeving creëren voor de tenuitvoerlegging van het akkoord. Verder assisteert SFOR onder andere de EUPM bij het integreren van politiediensten, begeleidt SFOR het samenwerkingsproces van de commandostructuren van de twee legers van Bosnië-Herzegovina en verleent het steun aan de professionalisering van het leger. Tevens verleent SFOR steun aan UNHCR bij de terugkeer van ontheemden en vluchtelingen naar Bosnië-Herzegovina.

2.4.2 Politie

De politiemachten van beide entiteiten zijn gescheiden en ressorteren onder de afzonderlijke ministeries van Binnenlandse Zaken van beide entiteiten. Overeenkomstig annex 11 van het Dayton-akkoord is door de VN Veiligheidsraad een Verenigde Naties International Police Task Force (IPTF), opererend onder de UNMIBH, in het leven geroepen.

Op 31 december 2002 is het mandaat van IPTF afgelopen. Sinds 1 januari 2003 is de European Union Police Mission (EUPM) operationeel in Bosnië-Herzegovina. De taak van de EUPM is de begeleiding, monitoring en de inspectie van de lokale politie en het verbeteren van de kwaliteitstandaard, zodat deze in lijn komt met de internationale standaard. Een uitvoerende politietaak zoals de IPTF die had, heeft de EUPM niet.

Integratie van minderheden in de nog overwegend mono-etnische politiediensten gaat gestaag voort. Deze integratie dient twee doelen, namelijk een veiliger omgeving voor terugkeerders en het scheppen van werkgelegenheid voor terugkeerders. Landelijk ligt het gemiddelde op ongeveer 10%, waarbij wordt opgemerkt dat het percentage in de Federatie hoger ligt dan in de Republika Srpska.

2.4.3 Leger

In Bosnië-Herzegovina bestonden tot oktober 1996 officieel drie gescheiden legers met aparte defensiebegrotingen: het Bosniak-regeringsleger (Armija Bosnië-Herzegovina), het Bosnisch-Kroatische leger (Hrvatsko Vijeće Obrane) en het Bosnisch-Servische leger.

In mei 1996 zijn in de Federatie het Armija Bosnië-Herzegovina en het HVO samengevoegd tot een federaal leger dat inmiddels is teruggebracht tot 13.000 man. Het leger van de Federatie is verdeeld in twee componenten, een Bosniak en een Bosnisch-Kroatische component. Alleen in het hoofdkwartier zijn beide etniën vertegenwoordigd.

Het Bosnisch-Servische leger, Vojska Republike Srpske (VRS), is de militaire arm van de Republika Srpska. Door reorganisatie en inkrimping van het Bosnisch-Servische leger bestaat het VRS inmiddels uit ongeveer 7.000 militairen.

Begin juli 2003 werd overeenstemming bereikt over de structuur van de op te richten Generale Staf van Bosnië-Herzegovina. De nieuwe staf zal verantwoordelijkheid krijgen voor personeel, training, inlichtingen, logistiek, financiën en civiel-militaire relaties. De staf komt onder controle van het Bosnische presidium en zal worden geleid door een ministerie van Defensie (een Secretariaat Generaal). Uiteindelijk is het van belang dat de Bosnische strijdkrachten onder een verenigde commandostructuur worden gebracht.

De militaire uitgaven in Bosnië-Herzegovina vormen een zware economische last. De defensiebudgetten bedragen ongeveer 10% van het bruto binnenlands product in de Federatie en 6 % in de Republika Srpska. Dit is zeer hoog voor een land in vreedstijd. Gelet op de zwakke economie blijkt het daarom onontkoombaar dat verder bezuinigd zal worden op de legers en dat deze nog verder zullen worden ingekrompen.

2.4.4 State Border Service

De State Border Service (SBS) is een volledig multi-etnische politiedienst belast met het bewaken van de buitengrens van de staat Bosnië-Herzegovina. De SBS heeft een belangrijke rol in de strijd tegen smokkel, (georganiseerde) misdaad, illegale (im)migratie en de strijd tegen terrorisme. Inmiddels worden de 1600 kilometer lange grens, alsook de vliegvelden van Sarajevo en Banja Luka, volledig door de SBS gecontroleerd.

2.5 Sociaal-economische situatie

De sociaal-economische situatie in Bosnië-Herzegovina is inmiddels zorgwekkend te noemen. De grote schade die het land door de oorlog heeft geleden, de overgang van een centraal geleide economie naar een markteconomie en het nog niet afgeronde hervormingsproces van wet- en regelgeving zijn onder meer debet aan het wegblijven van internationale investeerders. Bovendien lopen inmiddels de fondsen uit de internationale gemeenschap terug.

20% van de Bosnische bevolking leeft onder de armoedegrens, 50% net daarboven. Het officiële werkloosheidspercentage is ruim 43%, waarvan bijna de helft 35 jaar of jonger is. De economische groei bedroeg in 2002 3,8%, en in 2004 wordt deze op 4% geschat. De Hoge Vertegenwoordiger voorziet een grote crisis en heeft er bij de Bosnische autoriteiten op aangedrongen stevige economische hervormingsmaatregelen te nemen.

De slechte economische situatie heeft z'n effect op de hele bevolking in Bosnië-Herzegovina, maar kwetsbare groepen zoals terugkerende minderheden lijden er extra onder. Zij kunnen mogelijk te maken krijgen met een discriminatoire behandeling op het gebied van arbeid, gezondheidszorg, onderwijs en sociale voorzieningen. De omstandigheden waarin minderheden na terugkeer moeten leven blijven daarom altijd nog een bijzonder aandachtspunt voor zowel de Bosnische autoriteiten als voor de internationale organisaties.

Hoewel in beide entiteiten anti-discriminatie-clausules zijn opgenomen in de arbeidswetgeving, wordt in de praktijk gediscrimineerd op grond van etniciteit of politieke voorkeur door werkgevers en worden de weinige kansen die er zijn op de arbeidsmarkt veelal vergeven aan hen die steun bieden aan de dominante lokale politieke partijen. Bovendien zijn problemen rond de sociale voorzieningen groot. In de Republika Srpska is de centrale regering verantwoordelijk voor de sociale wetgeving, maar in de Federatie zijn de kantons daarvoor verantwoordelijk. Hierdoor bestaat er grote verdeeldheid en komt sociale wetgeving op entiteitsniveau niet tot stand.

Huisvesting

Tijdens de oorlog in Bosnië-Herzegovina is ongeveer 25% van de huizen verwoest of ernstig beschadigd. Hierdoor wil en kan een deel van de bevolking niet terugkeren naar hun oorspronkelijke woonplaats. Hoewel er reeds veel is geïnvesteerd in reparatie van beschadigde huizen en in infrastructuur, ontstaat er door teruglopende fondsen een financieel tekort om de nog ruim 50.000 woningen te kunnen bouwen die nodig zijn om alle terugkeerders onderdak te kunnen bieden. In sommige delen van het land leven families in tentenkampen, of leven meerdere families in nog niet afgebouwde huizen.

Onderwijs

De inspanningen van de internationale gemeenschap ter hervorming van het onderwijsstelsel, gecoördineerd door de OVSE, hebben in de eerste helft van dit jaar geresulteerd in een aanzienlijk grotere deelname aan het onderwijs van kinderen uit teruggekeerde gezinnen. Het in werking treden van een wet op staatsniveau wacht nog slechts op parlementaire goedkeuring. Eveneens is de ontwikkeling van een uniform lesprogramma ver gevorderd. De verwachting is dat voor het begin van het schooljaar in 2003 positieve resultaten worden behaald. Toch is nog een groot deel van het onderwijs verdeeld langs etnische lijnen en worden scholieren die behoren tot een etnische minderheid vaak geconfronteerd met een vijandige omgeving en etnisch gekleurd onderwijs.

Gezondheidszorg

Eenvoudige medische behandeling is mogelijk in Bosnië-Herzegovina. Voor meer complexe ingrepen zijn niet altijd de middelen voorhanden. Met name chronisch zieken en mensen met behoefte aan permanente zorg krijgen niet altijd de medische zorg die zij nodig hebben. Gepensioneerden en werklozen kunnen na terugkeer nog altijd problemen ondervinden met het afsluiten van een gezondheidszorgverzekering. Veel van de problemen zijn het gevolg van complexe wet- en regelgeving, alsmede gebrek aan geld, maar een discriminatoire behandeling van minderheden is niet uitgesloten.²³

Srebrenica

Voor Srebrenica is er een bijzonder economisch en sociaal ontwikkelingsplan, het 'Srebrenica Regional Recovery Programme'. Dit plan is voortgekomen uit een samenwerking van het United Nations Development Programme (UNDP) en UNMIBH, en richt zich op twee aspecten: enerzijds het scheppen van werkgelegenheid en goede sociale voorzieningen in de regio, anderzijds het bevorderen van goed bestuur in de regio.

²³ Voor meer informatie over dit onderwerp wordt verwezen naar een rapport van UNHCR: [Health care in Bosnië-Herzegovina in the context of the return of Refugees and Displaced Persons](#), Sarajevo juli 2001.

2.6 Documenten

In Bosnië-Herzegovina worden de volgende documenten gebruikt ter identificatie: de nationale identiteitskaart, het nationale rijbewijs en het nationale paspoort. Ten aanzien van deze documenten bestaat er geen verschil tussen de Federatie, de Republika Srpska of het district Brcko. De nationale identiteitskaart is in januari 2003 geïntroduceerd en alle Bosnische staatsburgers vanaf de leeftijd van 18 jaar zijn verplicht een nationale identiteitskaart in hun bezit te hebben.

Het nationaal paspoort dient als grensoverschrijdingsdocument. Daarnaast kan de nationale identiteitskaart gebruikt worden om Kroatië te bezoeken. Sinds 30 november 2000 worden in Bosnië-Herzegovina uniforme nationale paspoorten afgegeven. De vorige paspoorten, waarop de entiteit waar betrokkene woonachtig is wordt vermeld, blijven geldig tot de geldigheidsduur daarvan is verstreken, dus ook als deze verder strekt dan 30 november 2000. De oude SFRJ paspoorten zijn sinds 30 september 1999 niet langer geldig.

Het rijbewijs en de nationale identiteitskaart kunnen worden aangevraagd vanaf de leeftijd van 18 jaar. Een nationaal paspoort kan reeds op jongere leeftijd worden aangevraagd, maar dan dienen beide ouders de aanvraag te ondertekenen. Voor het verkrijgen van een paspoort moet een bewijs van nationaliteit en een kopie van een identiteitsbewijs worden overgelegd, tezamen met 2 pasfoto's en 50 Konvertibele Marka.

In beide entiteiten moeten rijbewijzen en identiteitskaarten worden aangevraagd bij de daarvoor aangewezen gemeentelijke postkantoren. In de Republika Srpska moet een paspoort worden aangevraagd bij het centrum voor veiligheid (Centar bezbjednosti) in de gemeente waar de aanvrager woonachtig is. In de Federatie moet een paspoort worden aangevraagd bij het kantonale ministerie van Binnenlandse Zaken. De aanvrager van een paspoort dient zich bij de aanvraag en bij de afgifte in persoon te melden en een paspoort wordt alleen aan de houder afgegeven. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen wordt een paspoort aan een derde verstrekt. Het betreft dan met name zeer zwaar lichamelijk gehandicapte personen. Minderjarigen en personen met psychische problemen moeten worden vergezeld door ouders of voogd, zowel bij de aanvraag als bij de afgifte.

3 Mensenrechten

3.1 Waarborgen

Overeenkomstig annex 6 van het Dayton-akkoord dienen zowel de staat als de twee entiteiten de internationaal erkende mensenrechten en fundamentele vrijheden veilig te stellen. In annex 6 is eveneens vastgesteld dat de partijen hierbij geassisteerd zullen worden door een mensenrechtencommissie voor Bosnië-Herzegovina. Deze commissie bestaat uit het bureau van de Ombudsman en de Mensenrechtenkamer.

3.1.1 Grondwet

Het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en Fundamentele Vrijheden en de Protocollen heeft volgens de grondwet van Bosnië-Herzegovina directe werking en geniet aldus voorrang boven nationaal recht.

Evenals de grondwet van de staat verlenen de grondwetten van de entiteiten een grote betekenis aan de rechten van de mens en de rechten van minderheden. Het grondwettelijk verankerde instituut van de Ombudslieden heeft de taak om de inachtneming van de mensen- en minderhedenrechten in Bosnië-Herzegovina te controleren.

3.1.2 Overige nationale wetgeving

Staatsburgerschapswetgeving

De wet op het Staatsburgerschap is op 1 januari 1998 in werking getreden bij Besluit van de Hoge Vertegenwoordiger en is op 27 juli 1999 bekrachtigd door het Parlement van Bosnië-Herzegovina. De staatsburgerschapswet van Bosnië-Herzegovina voorziet ook in de invoering van staatsburgerschapswetgeving in beide entiteiten. Tot heden is alleen in de Republika Srpska op 14 december 1999 een staatsburgerschapswet in werking getreden. De Federatie heeft nog geen staatsburgerschapswet aangenomen.

Artikel 39 van de staatsburgerschapswet van Bosnië-Herzegovina bepaalt dat alle staatsburgers van Bosnië-Herzegovina die vóór de inwerkingtreding van de wet op vrijwillige basis het staatsburgerschap van een andere staat hebben aangenomen, hun staatsburgerschap van Bosnië-Herzegovina verliezen als zij niet binnen vijf jaar na inwerkingtreding van de wet afstand hebben gedaan van het

staatsburgerschap van de andere staat, tenzij een bilaterale overeenkomst tussen Bosnië-Herzegovina en het betreffende land anders bepaalt. Het afstand doen van het staatsburgerschap van de andere staat is niet vereist indien dat niet is toegelaten dan wel dat dat redelijkerwijs niet kan worden vereist.

De grondwet en de wet op het Staatsburgerschap van 1 januari 1998 bepalen dat in alle gevallen waar bij het verkrijgen van het staatsburgerschap van Bosnië-Herzegovina het staatsburgerschap van een ander land verloren gaat, de burgers het staatsburgerschap van dat andere land mogen behouden indien een bilaterale overeenkomst tussen Bosnië-Herzegovina en het betreffende land zo bepaalt.

Tot op heden heeft Bosnië-Herzegovina geen bilaterale overeenkomsten ten aanzien van het staatsburgerschap met andere landen gesloten.

Vreemdelingenwetgeving

Op 3 december 1999 is de wet op Immigratie en Asiel aangenomen en op 31 december 1999 is deze wet in werking getreden. De wet biedt het kader voor de toelating en het verblijf van vreemdelingen evenals de criteria en de procedure voor het bepalen van de vluchtelingenstatus en het verlenen van asiel in Bosnië-Herzegovina. De wet is ontworpen met de hulp van UNHCR, OHR en de Raad van Europa. Artikel 34 van de wet behelst een absoluut verbod op refoulement, zowel direct als indirect.

Hoewel Bosnië-Herzegovina het vluchtelingenverdrag heeft getekend en er ook een eigen wetgeving ten aanzien van vluchtelingen bestaat, is de implementatie van de wetgeving nog nauwelijks van de grond gekomen. Asiel en migratie is een betrekkelijk nieuw terrein voor Bosnië-Herzegovina en het ministerie voor Mensenrechten en Vluchtelingen heeft te weinig middelen om de taken goed uit te kunnen voeren.²⁴ De lokale politie is verantwoordelijk voor de uitvoer van de vreemdelingenwetgeving, maar door een gebrek aan regelgeving en beleid komt van een goede, transparante uitvoer weinig terecht. Ook zijn er nauwelijks voorzieningen voor de opvang van asielzoekers en vluchtelingen.

De 'Instruction on the Temporary Admission to Bosnia and Herzegovina of Refugees from the Federal Republic of Yugoslavia' die voorzag in een prima facie toelating voor alle personen afkomstig uit de toenmalige FRJ (nu Servië en Montenegro (SeM)) is sinds 21 november 2001 niet meer van kracht. Asielzoekers uit SeM dienen hun verzoek in te dienen door middel van de reguliere procedure.

²⁴ HRCC Human Rights in Bosnia and Herzegovina Priorities for 2001, OHR (februari 2001)

In 2002 woonden er iets meer dan 34.200 vluchtelingen in Bosnië-Herzegovina. Hiervan zijn ongeveer 22.200 zijn etnische Serviërs, afkomstig uit Kroatië. Voorts zijn er en 6000 vluchtelingen afkomstig uit voormalig FRJ.

Wetboek van Strafrecht en Strafvordering

Op 24 januari 2003 is een wetboek van Strafrecht voor de staat Bosnië-Herzegovina in werking getreden. In de Federatie is 20 november 1998 een nieuw wetboek van Strafrecht in werking getreden. In de Republika Srpska is op 31 juli 2000 het nieuwe Wetboek van Strafrecht in werking getreden. De wetboeken en de reglementen aangaande strafvervolgning zijn aangepast aan de standaard van het Europees Verdrag inzake de Bescherming van de Rechten van de Mens en Fundamentele Vrijheden. De doodstraf is uit beide wetboeken verdwenen.

Amnestiewetgeving

In de Federatie is de Wet op Amnestie van kracht sinds 11 december 1999. Hiermee wordt amnestie verleend aan iedereen die in de periode tussen 1 januari 1991 en 22 december 1995 een strafbaar feit heeft gepleegd, met uitzondering van hen die ernstige misdaden hebben begaan, zoals misdaden tegen de menselijkheid en misdaden zoals gedefinieerd in het statuut van het ICTY. Ook misdaden als verkrachting en moord vallen niet onder de amnestiewetgeving.

In de Republika Srpska is de 'Wet aangaande Wijzigingen en Amendementen bij de Amnestiewet' in werking getreden op 23 juli 1999. Deze wet is feitelijk gelijk aan de amnestiewet van de Federatie.

3.1.3 Verdragen

Bosnië-Herzegovina heeft onder meer de volgende verdragen geratificeerd:

- Verdrag ter voorkoming en bestraffing van Genocide (1948);
- Verdrag betreffende de status van vluchtelingen (1951) en Protocol;
- Verdrag inzake de nationaliteit van de gehuwde vrouw (1957);
- Verdrag tot beperking van de statenloosheid (1961)
- Verdrag betreffende de status van vluchtelingen (1951) en Protocol;
- Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (CCPR) (1966) en Protocol;
- Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (CESCR) (1966) en Protocol

- Verklaring inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW) (1979) en Protocol;
- Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (CAT) (1984);
- Europese Verklaring tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (1987)
- Verdrag inzake de rechten van het kind (CRC) (1989)
- Verdrag ter bescherming van de rechten van migrerende werknemers en hun gezinsleden (1990)
- Europees Handvest betreffende Regionale- en Minderhedentalen (1992)
- Europees Kaderverdrag inzake de Bescherming van Nationale Minderheden (1994)
- Europees Verdrag inzake Bescherming van de Rechten van de Mens en Fundamentele Vrijheden

3.2 Toezicht

3.2.1 Mensenrechtenorganisaties

In Bosnië-Herzegovina is een groot aantal internationale organisaties en niet-gouvernementele organisaties (NGO's) actief op het gebied van de mensenrechten. De voornaamste zijn:

- UN Commission on Human Rights
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)
- Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)
- European Union Monitoring Mission (EUMM)
- European Union Police Mission (EUPM)
- Independent Judicial Commission (IJC)
- International Committee of the Red Cross (ICRC)
- Helsinki Committee for Human Rights in Bosnia and Herzegovina (HCHR)
- International Crisis Group (ICG)
- International Commission on Missing Persons (ICMP)

Vertegenwoordigers van internationale mensenrechtenorganisaties kunnen over het algemeen ongehinderd hun activiteiten ontplooiën. Sinds de vaardiging van de wet op verenigingen en stichtingen in 2001, kunnen NGO's zich op nationaal niveau laten registreren, en zodoende ook op nationaal niveau opereren. Zij zijn niet altijd succesvol in het overtuigen van de autoriteiten om gehoor te geven aan hun beslissingen en interventies, alhoewel bij de organisaties de indruk bestaat dat langzaam maar zeker de houding van de autoriteiten verbetert. Er is tevens een groot aantal lokale organisaties dat zich inzet voor de bevordering van de mensenrechten of optreedt als hulporganisatie. De activiteiten nemen vele vormen

aan en variëren van het verspreiden van informatie tot het geven van rechtshulp aan personen wier mensenrechten zijn geschonden.

Het 'General Framework Agreement for Peace' (GFAP) annex 6 en 7 'Institutions Agreements', die op 10 november 2000 zijn ondertekend, reguleren het werk van de 'Commissie voor Real Property Claims' (CRPC), de Ombudsman van Bosnië-Herzegovina en de mensenrechtenkamer tot december 2003.

3.2.2 Ministerie van Mensenrechten en vluchtelingen

Met de inwerkingtreding van de Wet op de Raad van Ministers op 25 april 2000 is het ministerie voor Mensenrechten en Vluchtelingen opgericht. Dit ministerie is verantwoordelijk voor de bescherming van mensenrechten en de rechten van vluchtelingen, voor de coördinatie van activiteiten gerelateerd aan de rechten van vluchtelingen, emigratie, immigratie en asiel en verwezenlijken van samenwerking tussen de entiteiten.²⁵

3.2.3 De Mensenrechtencommissie voor Bosnië-Herzegovina

De Mensenrechtencommissie bestaat uit de Mensenrechten Ombudspersoon en de Mensenrechtenkamer, en is opgericht onder annex 6 van het Dayton-akkoord. De commissie moet Bosnië-Herzegovina, de Republika Srpska en de Federatie bijstaan bij het waarborgen van het hoogste niveau van internationaal erkende mensenrechten en fundamentele vrijheden. De mensenrechtencommissie wordt bijgestaan door het VN Hoge Commissariaat voor de Mensenrechten, de Hoge Vertegenwoordiger, de OVSE, de Europese Unie en de Raad van Europa.

De beslissingen van de mensenrechtenkamer, de ombudsman van Bosnië-Herzegovina en van de ombudsmannen van de Federatie en de Republika Srpska worden in toenemende mate geïmplementeerd. De meest klachten hebben betrekking op het eigendomsrecht, maar ook politiek gevoelige klachten worden behandeld en geïmplementeerd.

Ombudsman

Naast de Ombudsman van Bosnië-Herzegovina, kennen ook beide entiteiten een afzonderlijke ombudsman.

Het Bureau van de Ombudsman van Bosnië-Herzegovina onderzoekt vermeende mensenrechtenschendingen en doet aanbevelingen bij de autoriteiten. De

²⁵ *The interface between Migration and asylum in BiH, Sarajevo, UNHCR (januari 2001)*

ombudsman kan handelen op basis van een klacht of op eigen initiatief. De inspanningen van de ombudsman zijn gericht op het komen tot een minnelijke schikking. Als een dergelijke schikking niet mogelijk is, kan de ombudsman een rapport voorleggen aan de Hoge Vertegenwoordiger. Deze kan dan mogelijk politieke actie ondernemen of de zaak voorleggen aan de Mensenrechtenkamer voor een juridisch bindende uitspraak.

Ombudsman Federatie

De oprichting van de Ombudsman van de Federatie is grondwettelijk bepaald. De eerste ombudsman werd op 20 januari 1995 aangesteld.

Ombudsman Republika Srpska

Op 30 november 2000 is het hoofdkwartier van de Ombudsman in de Republika Srpska in Banja Luka geopend en zijn vier kantoren geopend in de gemeenten Prijedor, Doboj, Bijeljina en Foce.

Mensenrechtenkamer

De Mensenrechtenkamer bestaat uit veertien rechters waarvan er acht benoemd worden door de Raad van Europa, vier door de Federatie en twee door de Republika Srpska. Bij de Mensenrechtenkamer kunnen verzoekschriften worden ingediend aangaande vermeende mensenrechtenschendingen. De besluiten van de Mensenrechtenkamer zijn bindend.

De Mensenrechtenkamer kampt evenwel met een achterstand van ongeveer 12.000 zaken, waardoor de effectiviteit van het instrument gering is. Op 12 juni 2003 is door de Hoge Vertegenwoordiger een voorstel gedaan de mensenrechtenkamer over te hevelen naar het constitutionele hof van Bosnië-Herzegovina. Dit voorstel is echter gestuit op tegenstand omdat de grote achterstand van de Mensenrechtenkamer een verstoppend effect zal hebben op zowel het werk van het hof, als op de afhandeling van de achterstand.

3.3 Naleving en schendingen

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

De grondwet voorziet in vrijheid van meningsuiting.

In november 1999 is de 'Free Media Help Line' (FMHL) opgericht door de afdeling mediazaken van de OVSE. Deze hulplijn is functioneel sinds mei 2000. Sinds medio 2002 is de verantwoordelijkheid van de hulplijn overgedragen van de OVSE naar het kantoor van de Hoge Vertegenwoordiger.

Het doel van de hulplijn is tweeledig: assistentie aan journalisten uit Bosnië-Herzegovina die tijdens hun werk op enige wijze onder druk zijn gezet, en signalering van schendingen van de rechten van journalisten. Alle klachten die bij de hulplijn binnenkomen worden onderzocht en vertrouwelijk behandeld.

In de periode van januari 2002 tot 15 december 2002 zijn 74 klachten ingediend bij de Free Media Help Line. In 2001 waren dit er nog 106. In tegenstelling tot de vorige jaren is in 2002 meer sprake geweest van intimidatie en impliciete dreiging dan van expliciete dreiging, met name van de zijde van de overheid. De meest bedreigde groep is de geschreven pers en met name rond de verkiezingen in oktober 2002 nam het aantal bedreigingen toe. Overigens heeft de FMHL ook een aantal incidenten geregistreerd waarover geen klachten zijn ingediend. Het betrof met name manipulatie van de geschreven pers om politieke partijen en politieke ideeën te propageren.

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

De grondwet van Bosnië-Herzegovina voorziet in de vrijheid van vereniging. Een groot aantal sociale, culturele en politieke organisaties functioneert in vrijheid. Er is in de verslagperiode geen melding gemaakt van schendingen op het recht van vereniging en vergadering.

Sinds de vaardiging van de wet op Verenigingen en Stichtingen in 2001, kunnen verenigingen en stichtingen zich op nationaal niveau laten registreren, en zodoende ook op nationaal niveau opereren.

De grondwet van de Federatie en van de Republika Srpska voorzien in het recht van arbeiders om vakbonden op te richten en zich hierbij aan te sluiten. Zowel de Federatie als de Republika Srpska hebben een vakbond. In de Federatie zijn met name Bosniakken lid van de vakbond. Bosnische Kroaten hebben informele arbeidersorganisaties in die gebieden waar zij in de meerderheid zijn, maar zij laten zich doorgaans vertegenwoordigen door de vakbond van de Federatie. De vakbonden hebben stakingsrecht.

3.3.3 Vrijheid van godsdienst

De grondwet van Bosnië-Herzegovina bepaalt dat een ieder vrijheid van godsdienst heeft. In aanvulling op deze algemene bepaling schrijft de Wet op de Religieuze Gemeenschappen uit 1967 voor dat elke organisatie bestaande uit meer dan 30 personen zich kan laten registreren als religieuze organisatie. De aanvraag tot registratie moet worden ingediend bij de gemeentelijke autoriteiten. In de

praktijk blijkt het echter zeer moeilijk voor een kleine gemeenschap zich te laten registreren. Door gemeenten worden vaak allerlei bureaucratische obstakels opgeworpen die de registratie en vestiging van religieuze minderheden in de weg staan.

Omdat de etnische verdeeldheid van de drie grote bevolkingsgroepen nagenoeg langs religieuze lijnen is getrokken, is er een nauw verband tussen minderhedenterugkeer en religieuze tolerantie. In gebieden waar individuen behoren tot de etnische meerderheid kunnen zij hun geloof zonder problemen belijden. Pogingen van individuen hun geloof te belijden in gebieden waar zij tot de minderheid behoren worden soms beperkt door bureaucratische obstakels, en in sommige gevallen door geweld.

Hoewel de obstructie in beide entiteiten voorkomt, worden met name in de Republika Srpska vaak administratieve en financiële obstakels opgeworpen tegen de geloofsuiting van moslim of katholieke minderheden. In een groot aantal gevallen heeft de Republika Srpska geweigerd een vergunning af te geven voor de herbouw van een in de oorlog verwoeste moskee. Bij de gewelddadige belemmering van de heropbouw van moskeeën is het vaak voorgekomen dat de autoriteiten van de Republika Srpska niet hebben ingegrepen.

3.3.4 Bewegingsvrijheid

De grondwet van Bosnië-Herzegovina voorziet in het recht om zich vrijelijk te bewegen en te vestigen, ook over de Inter Entity Boundary Line. SFOR en de IPTF hebben de ontmanteling van alle permanente controleposten reeds in 1999 voltooid. In 1998 heeft de Hoge Vertegenwoordiger uniforme nummerborden geïntroduceerd om bewegingsvrijheid over de IEBL te vergemakkelijken. UNHCR blijft buslijnen verzorgen langs de belangrijkste terugkeerroutes.

Er is in de verslagperiode geen melding gemaakt van gedwongen terugkeer binnen Bosnië-Herzegovina; alle Bosnische staatsburgers zijn vrij hun woonplaats te kiezen.

Voor informatie over reisdocumenten wordt verwezen naar hoofdstuk 2.6 (Documenten).

3.3.5 Rechtsgang

Mede door de focus van de Hoge Vertegenwoordiger op criminaliteitsbestrijding is er in de verslagperiode veel in positieve zin veranderd op het gebied van de

rechtsgang. Sinds 24 januari 2003 is het wetboek van Strafrecht van Bosnië-Herzegovina van kracht en op 27 januari 2003 is het nieuwe 'State Court' geïnaugureerd. Op 24 januari 2003 heeft de Hoge Vertegenwoordiger de beslissing kenbaar gemaakt dat hij politiefunctionarissen die de rechtsgang en de implementatie belemmeren uit hun functie zal ontheffen. Dit werd voorheen gedaan door de IPTF, wiens mandaat inmiddels is afgelopen. Voorts heeft de Hoge Vertegenwoordiger OHR-functionarissen aangesteld om te observeren bij rechtszaken van de State Court.

De rechterlijke macht in beide entiteiten is echter nog niet vrij van politieke bemoeienis. Rechters en aanklagers die wel onafhankelijk wilden optreden, werden vaak slachtoffer van intimidatie. Bovendien is het regelmatig voorgekomen dat lokale autoriteiten weigerden de opgelegde beslissingen uit te voeren. In de meest gevallen betrof het zaken waarin bewoners hun huis weigerden te verlaten na een succesvolle claim door de eigenaren.²⁶

3.3.6 Arrestaties en detenties

De grondwet verbiedt willekeurige arrestaties en detenties. In de Federatie is een voorarrest van 24 uur wettelijk toegestaan, in de Republika Srpska kan dit tot 3 dagen duren. Omdat deze termijnen nog geregeld worden overschreden is de politie sinds dit jaar verplicht om schriftelijk verslag te leggen van de arrestatieprocedure. Sinds deze procedure van kracht is, is het aantal klachten aanzienlijk gedaald.²⁷

Er zijn in de verslagperiode geen berichten bekend van politieke gevangenen.

3.3.7 Mishandeling en foltering

Volgens de grondwet in beide entiteiten dient eenieder gevrijwaard te blijven van mishandeling en foltering. In de praktijk kan het voorkomen dat de politie mensen mishandelt gedurende de detentie of bij een arrestatie. Het aantal klachten dat bij de IPTF in 2002 is ingediend in verband met mishandeling door politie is vergeleken met het voorgaande jaar veel lager²⁸. Deze mishandelingen bestonden met name uit bedreiging, slaag, aanranding, slechte behandeling, verwaarlozing en beperkte bewegingsvrijheid.

²⁶ Balkans Briefing, ICG (juni 2003)

²⁷ Country Reports on Human Rights Practices – 2002 U.S. Department of State

²⁸ Country Reports on Human Rights Practices – 2002 U.S. Department of State

In hoofdstuk 2.4 (Veiligheidssituatie) wordt informatie gegeven over de hervorming van de politie en over mogelijke bescherming tegen politiegeweld.

3.3.8 Verdwijningen

Er zijn in de verslagperiode geen berichten bekend van politieke verdwijningen.

3.3.9 Buitengerechtelijke executies

Er zijn in de verslagperiode geen berichten bekend van buitengerechtelijke executies.

3.3.10 Doodstraf

Bosnië-Herzegovina is op grond van het Dayton-akkoord verplicht het Zesde Protocol inzake de Afschaffing van de Doodstraf bij het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en Fundamentele Vrijheden na te leven. Met de herziening van het Wetboek van Strafrecht in 1998 in de Federatie is de doodstraf afgeschaft. De doodstraf komt sinds 2000 evenmin voor in het Wetboek van Strafrecht in de Republika Srpska. In het nieuwe Wetboek van Strafrecht van Bosnië-Herzegovina komt de doodstraf niet voor.

3.4 Positie van specifieke groepen

Volgens artikel 2 lid 4 van de grondwet van Bosnië-Herzegovina verwerpen Bosnië-Herzegovina, de Republika Srpska en de Federatie alle vormen van discriminatie op grond van ras, religieuze overtuiging, afkomst, het behoren tot een sociale groep of wegens politieke overtuiging.

3.4.1 Etnische groepen (Bosniakken, Kroaten en Serven)

Door de toenemende minderhedenterugkeer ontstaan er meer gebieden waar mensen van verschillende etniciteit naast elkaar leven. Met name in de grote steden is dit duidelijk zichtbaar.

Ondanks verbetering in de veiligheidsituatie van de etnische groepen in minderheidsgebieden, doen zich toch nog problemen voor. Terugkeer naar minderheidsgebied brengt een risico met zich mee van geweld en intimidatie. Op

sociaal-economisch vlak kunnen terugkeerders te maken krijgen met discriminatie. Voor meer informatie wordt verwezen naar de hoofdstukken 2.4 en 2.5.

3.4.2 Gemengd gehuwden

Gemengd gehuwden en personen van gemengde etniciteit kunnen in veel gebieden te maken krijgen met discriminatie bij het vinden van werk, bij de huisvesting en bij opleidingsmogelijkheden.²⁹

In stedelijke gebieden in de Federatie, met name Zenica, Tuzla en Sarajevo, kunnen gemengd gehuwden doorgaans zonder grote problemen leven. Ook indien de kostwinner behoort tot de etnische meerderheid in het gebied waar het gezin woont, zijn de kansen op problemen gering.

3.4.3 Roma

Voor de oorlog leefden veel Roma in Sarajevo, Zenica, Kakanj, Tuzla en noordoost Bosnie (Zvornik, Bijeljina), maar velen van leven nu in het buitenland of in de Federatie. Het exacte aantal Roma dat op dit moment in Bosnië-Herzegovina woont, is niet bekend. Dit komt vooral omdat niet alle Roma zich als zodanig laten registreren in de gemeenten. Sommige Roma-verenigingen schatten het aantal op 50.000 tot 60.000.

Roma worden door de lokale bevolking over het algemeen beschouwd als minderwaardig en zijn daardoor slachtoffer van discriminatie, beledigingen en pesterijen. Het opleidingsniveau van de Roma is over het algemeen laag. Het merendeel heeft de lagere school niet afgemaakt. Velen zijn werkloos en leven onder het bestaansminimum.

De terugkeer van Roma naar hun vooroorlogse huizen is een groot probleem. In dit kader zijn twee groepen Roma te onderscheiden: Roma die voor de oorlog een huis in eigendom hadden of in gemeenschapsbezit woonden, en Roma die voor de oorlog in 'nederzettingen' woonden die niet werden erkend door de autoriteiten. De eerste groep - een hele kleine minderheid binnen de Roma-gemeenschap - kan middels het 'Property Law Implementation Plan' (PLIP, zie hoofdstuk 4.1.3) het huis dat zij voor de oorlog bewoonden, terugkrijgen. De tweede groep kan geen juridische claim leggen op hun vooroorlogse woning en derhalve vallen zij buiten het PLIP-kader. Bovendien komt deze groep veelal niet in aanmerking voor

²⁹ UNHCR's Position on Categories of Persons from Bosnia and Herzegovina in Continued Need of International Protection UNHCR (september 2001)

internationale steun voor de wederopbouw van woningen. Het 'European Roma Rights Center' rapporteerde dat Roma grote problemen ondervonden om terug te keren naar hun vooroorlogse huizen. Volgens ERRC zouden sommige Roma aanzienlijke bedragen, variërend van 1500 USD tot 5000 USD, hebben moeten betalen aan Serviërs die hun vooroorlogse huizen bezetten ten einde het terug te krijgen.

De politieke organisatie en vertegenwoordiging van de Roma in Bosnië-Herzegovina was altijd zeer gefragmenteerd met verschillende verenigingen en leiders, die elk andere groepen en andere belangen vertegenwoordigen. Onder deze verenigingen behoren: Centre for Protection of Minority Rights (CPMR), Unie van Roma in Bosnië-Herzegovina, Good Roma (Tuzla), Roma Brothers (Tuzla), Sai Roma, Roma association (Republika Srpska). Sinds kort bestaat er een door Roma opgerichte politieke partij, Demokratska Stranka Roma (Democratische Partij Roma). In hoeverre deze partij er in zal slagen de versplinterde Roma bevolking een stem te geven, moet echter worden afgewacht. De lokale verkiezingen in 2004 zullen daarvoor een eerste test zijn.

In het licht van deze problemen is er een Roma-coördinatiegroep opgericht door de OHR, de OVSE en UNHCR om de problemen van de Roma inzichtelijk te maken. Hierin zijn Roma-belangenverenigingen en internationale organisaties evenredig vertegenwoordigd. In de verslagperiode heeft UNHCR reeds een aantal terugkeerprojecten gepresenteerd. Het plan ziet op verbetering van de huisvesting van de Roma, op de duurzame reïntegratie en op activiteiten op het gebied van scholing, cultuur en werkgelegenheid.

3.4.4 Abdic-aanhangers

In de verslagperiode is de veiligheidssituatie van (voormalig) Abdic-aanhangers³⁰ niet veranderd. Evenals in de voorgaande verslagperiode doet georganiseerd geweld tegen voormalig Abdic-aanhangers zich niet voor. Wel kunnen DNZ-aanhangers³¹ te maken krijgen met discriminatie, met name op het gebied van werkgelegenheid, en bedreiging door burgers. Dit komt vooral voor in Velika Kladusa in kanton 1 in de Federatie.

In juli 2002 is Fikret Abdic in Kroatië veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf wegens oorlogsmisdaden in Bosnië-Herzegovina. Omdat hij in hoger beroep is gegaan heeft hij toch mee kunnen doen aan de verkiezingen op 5 oktober 2002. Ten tijde van dit schrijven is nog geen uitspraak gedaan in het hoger beroep.

³⁰ Zie 2.1.2 (geschiedenis) voor enige achtergrondinformatie over Abdic-aanhangers.

³¹ Demokratska Narodna Zajednica (DNZ), waarvan de leden veelal voormalig aanhanger zijn van Fikret Abdic.

3.4.5 Dienstplichtigen en militairen

Brcko

Inwoners van het district Brcko zijn vrijgesteld van militaire dienstplicht.

Federatie

Alle mannelijke burgers zijn onderworpen aan conscriptie, maar verplichtingen met betrekking tot militaire dienst en de reservekrachten gelden slechts voor burgers die in staat zijn de militaire dienst te vervullen. Conscriptie bestaat uit de volgende verplichtingen: gehoor geven aan een individuele of algemene oproep; uitvoeren van orders of het naleven van bepalingen met betrekking tot registratie in het militaire register; ondergaan van medische en andere keuringen. In het jaar waarin de burger 17 jaar wordt, dient de conscriptie zich aan en deze duurt totdat de militaire dienst of de dienst in de reservekrachten een aanvang neemt of wanneer de militaire verplichting vervalt (bijvoorbeeld wanneer men is afgekeurd of wanneer het staatsburgerschap is beëindigd). Een eerste contact met het leger vindt plaats in het jaar waarin men 17 jaar wordt. Doorgaans ontvangt men daarna twee oproepen. De keuringsoproep volgt zodra men 18 jaar is geworden. Een tweede oproep wordt gestuurd voor de daadwerkelijke dienstverrichting.

De dienstplicht duurt twaalf maanden. Er zijn vier lichten per jaar: in januari, maart, juni en september. Vrijstelling wordt formeel alleen verleend aan personen die op medische gronden ongeschikt zijn bevonden. Een ongeschiktheidverklaring dient ter beoordeling aan de Militaire Medische Commissie te worden voorgelegd. Deze commissie kan een persoon geheel ontslaan van zijn militaire dienstplicht of deze beperken. Uitstel kan worden verleend aan studenten tot na de voltooiing van de studie, maar uiterlijk tot het 27e levensjaar. Overigens bestaat er geen hele grote druk op dienstplichtigen om de dienstplicht te vervullen. Gelet op het afnemende aantal militairen wordt vrij gemakkelijk uitstel verleend.

Mogelijkheden voor alternatieve dienstplicht: Federatie

Voor alternatieve dienstplicht bestaan wettelijke bepalingen. De federale Defensiewet is op 27 augustus 1996 in werking getreden. Artikel 81 van deze wet zegt dat gewetensbezwaren kunnen worden opgeworpen door dienstplichtigen op grond van religieuze of morele redenen. In de Federatie is de Civiele Dienst Commissie inmiddels ondergebracht bij het ministerie van Justitie en deze heeft reeds meer dan 600 aanvragen ontvangen, waarvan er ongeveer 400 zijn afgehandeld. Gelet op de inkriming van het leger worden verzoeken om uitstel van de dienstplicht vrij gemakkelijk gehonoreerd.

Alternatieve dienstplicht kan voor de duur van 12 maanden worden vervuld in het Federale leger zonder wapens te dragen. Daarnaast bestaat de mogelijkheid civiele dienstplicht te vervullen bij andere rechtspersonen die gesitueerd zijn op het grondgebied van de Federatie en die zijn bepaald door het ministerie van Defensie.

Hoofdstuk 32 van het Wetboek van Strafrecht en Strafvordering van de Federatie heeft betrekking op misdaden tegen de strijdkrachten. Zowel dienstweigering als desertie kunnen op grond van deze wet worden bestraft. In beide gevallen bedraagt de maximale gevangenisstraf vijf jaar. In oorlogstijd kan aan dienstweigeraars en deserteurs een zwaardere straf worden opgelegd. De zwaardere strafmaat wordt echter niet nader geduid. Een persoon die zichzelf aangeeft na dienstweigering of desertie kan een lagere straf worden opgelegd.

Republika Srpska

Alle mannelijke burgers van de Republika Srpska zijn onderworpen aan conscriptie, terwijl verplichtingen met betrekking tot militaire dienst en de reservekrachten slechts gelden voor diegenen die in staat zijn de militaire dienst te vervullen. De dienstplicht duurt 9 maanden. De procedure is in de Republika Srpska gelijk aan die in de Federatie.

Mogelijkheden voor alternatieve dienstplicht in Republika Srpska

Volgens artikel 215 van de Wet op het Leger hebben dienstplichtigen die de militaire dienst weigeren op grond van gewetensbezwaren de mogelijkheid voor de duur van 12 maanden ongewapende dienst of vervangende civiele dienstplicht te vervullen. In de Republika Srpska is de Civiele Dienst Commissie ondergebracht bij het ministerie van Defensie. Het aantal aanvragen ligt lager dan in de Federatie, namelijk 25, waarvan er 20 van zijn afgehandeld. Ongeveer de helft van deze aanvragen zijn ingewilligd.

De vervangende civiele dienstplicht wordt vervuld in militaire-, economische-, gezondheids- en reddingsorganisaties, organisaties voor de rehabilitatie van invaliden en in andere organisaties en instituten die maatschappelijke activiteiten vervullen. Dergelijke organisaties dienen te voorzien in gratis kost en inwoning en in een salaris dat gelijk staat aan dat van reguliere soldaten. Dienstplichtigen dienen binnen 15 dagen na ontvangst van de oproep voor militaire dienst een gemotiveerd schriftelijk verzoek in te dienen tot erkenning als gewetensbezwaarde bij de bevoegde eenheid bij het ministerie van Defensie. De bevoegde wervingscommissie dient binnen 60 dagen een besluit te nemen op het verzoek. Bij een negatieve beslissing kan de dienstplichtige beroep aantekenen bij het ministerie van Defensie. Een besluit van de Minister is definitief.

Hoofdstuk 26 van het Wetboek van Strafrecht van de Republika Srpska heeft betrekking op misdaden tegen de strijdkrachten. Zowel dienstweigering als

desertie kan op grond van deze wet worden bestraft. Bij dienstweigering bedraagt de maximale straf vijf jaar gevangenschap, in geval van desertie acht jaar. In oorlogstijd kan aan dienstweigeraars en deserteurs een gevangenisstraf van maximaal 15 jaar worden opgelegd. Een persoon die zichzelf aangeeft na dienstweigering of desertie kan een lagere straf worden opgelegd.

3.4.6 Vrouwen

De algemene positie van de vrouw in Bosnië-Herzegovina is een weerspiegeling van de traditionele patriarchale cultuur, zoals deze kenmerkend is voor de Balkan. Er bestaat in dit opzicht geen kenmerkend verschil tussen de verschillende etnische groepen. Wel bestaat er een verschil in de zichtbaarheid van vrouwen tussen rurale en urbane gebieden. In de steden vervullen vrouwen een vergelijkbare rol met die in West-Europa. In de landelijke gebieden is die rol nog vrij traditioneel bepaald. Hoewel vrouwen in belangrijke mate deelnemen aan het arbeidsproces, is er een duidelijke ondervertegenwoordiging in hogere en gezichtsbepalende functies in zowel het bedrijfsleven als in de politiek.

Het is voor vrouwen mogelijk om aangifte te doen van (seksueel) geweld door overheidsfunctionarissen. In samenwerking met de EUPM en diverse NGO's wordt speciale aandacht gegeven aan onderwerpen als geweld in huiselijke kring en gedwongen prostitutie. Verder is er een SOS telefoonlijn voor slachtoffers van huiselijk geweld. Deze lijn is 24 uur per dag beschikbaar.

In Bosnië-Herzegovina kampt men met het probleem van vrouwenhandel. Hoewel in veel gevallen Bosnië-Herzegovina niet de eindbestemming is, blijkt uit recente operaties van de politie dat ook Bosnische vrouwen gedwongen in de prostitutie werkzaam zijn. Opvang voor vrouwen die slachtoffer zijn van vrouwenhandel is in eerste instantie de verantwoordelijkheid van de Bosnische overheid, maar door gebrek aan middelen laat deze opvang te wensen over. Een door Nederland gesteunde NGO, La Strada, heeft een eigen opvanghuis geopend waar ongeveer 30 vrouwen verblijven.

3.4.7 Homoseksuelen

Discriminerende wetgeving jegens homoseksuelen komt in Bosnië-Herzegovina niet voor. Ofschoon homoseksualiteit in Bosnië-Herzegovina beslist niet algemeen is aanvaard, ondervinden homoseksuelen geen problemen van de zijde van de overheid. Hierbij dient hierbij te worden opgemerkt dat homoseksualiteit in hoge mate onzichtbaar is in Bosnië-Herzegovina, wegens het taboe dat er op rust. Georganiseerde belangenverenigingen bestaan niet. Pogingen tot oprichting van

een Bosnian Gay and Lesbian Association en een Gay Bar in Sarajevo in 2001 zijn mislukt, met name door gebrek aan steun en belangstelling.

4 Terugkeer en migratie

Direct na de oorlog waren er ongeveer 1,3 miljoen binnenlands ontheemden en ongeveer 1,2 miljoen vluchtelingen, op een totale bevolking van 4,3 miljoen. Terugkeer van vluchtelingen en ontheemden is een van de speerpunten van het beleid voor de wederopbouw van Bosnië-Herzegovina. De terugkeer blijft groeien. In 2000 keerden bijna 78.000 vluchtelingen en ontheemden terug in Bosnië-Herzegovina, in 2001 bijna 99.000 en in 2002 waren dit er bijna 108.000. Een groot deel hiervan bestaat inmiddels uit minderhedenterugkeer.

4.1 Eigendomswetgeving

4.1.1 Achtergrond

Lokale regelgeving tijdens de oorlog bepaalde dat huizen ‘verlaten’ verklaard konden worden en dat deze huizen konden worden toegewezen aan anderen, met name aan binnenkomende vluchtelingen. Tegelijkertijd bezetten veel gevluchte families verlaten huizen zonder betrokkenheid of toestemming van de lokale autoriteiten.

In Bosnië-Herzegovina bestonden twee soorten huizenbezit: particulier eigendom of gemeenschapsbezit. Gemeenschapsbezit was een vorm van bezit dat sterker was dan huur, maar niet zo sterk als eigendom. Gemeenschapsbezit betrof vrijwel altijd appartementen in stedelijk gebied. De bezitter had veel rechten. Zo kan het appartement worden overgedragen aan kinderen van de bezitter. Een belangrijk verschil met eigendom is echter dat gemeenschapsbezit niet door de bezitter verkocht kan worden. Ook kan de bezitter onteigend worden als hij het huis niet bewoont gedurende een periode van zes maanden of langer. Zowel eigendom als gemeenschapsbezit werd tijdens de oorlog door de lokale autoriteiten ‘verlaten’ verklaard en toebedeeld aan anderen, veelal aan ontheemden. Het resultaat is dat sinds de oorlog een aanzienlijk deel van de bevolking een huis of appartement bewoont dat een ander toebehoort.

In Annex 7 van het Dayton-akkoord is de implementatie van de eigendomswetgeving ten behoeve van de terugkeer van ontheemden en vluchtelingen geregeld. Zowel eigendom als gemeenschapsbezit is in de eigendomswetgeving opgenomen. Bij de implementatie speelt de ‘Commission for Real Property Claims’ (CRPC) een belangrijke rol.

4.1.2 Commission for Real Property Claims

De CRPC is onder hoofdstuk 2 van Annex 7 van het Dayton-akkoord opgericht en is geïnstalleerd in maart 1996. Bij de CRPC kunnen claims op onroerende goederen in Bosnië-Herzegovina worden ingediend, onder voorwaarde dat deze onroerende goederen niet vrijwillig zijn verkocht of anderszins zijn overgedragen sinds 1 april 1992 en dat de indiener van de claim het onroerend goed momenteel niet feitelijk in zijn bezit heeft.

Op 27 oktober 1999 heeft de Hoge Vertegenwoordiger de Wet op Implementatie van de Besluiten van de CRPC opgelegd. Hiermee zijn de administratieve en gerechtelijke procedures ten behoeve van de erkenning en implementatie van besluiten van de CRPC vastgelegd. Voorts heeft de 'Peace Implementation Council' (PIC) de autoriteiten van Bosnië-Herzegovina aangezegd de CRPC besluiten volledig te implementeren.

De CRPC bestaat uit drie internationale leden en 6 nationale leden. De drie internationale leden zijn aangewezen door de President van het Europese Hof van de Rechten van de Mens. Van de zes nationale leden zijn er vier afkomstig uit de Federatie en twee uit de Republika Srpska.

De deadline voor het indienen van een claim op gemeenschapsbezit in de Federatie is verstreken op 3 december 1999 en in de Republika Srpska was de deadline 18 juni 2000. Voor huizen en appartementen die verwoest en onbewoonbaar waren op deze data gold een deadline tot 1 juli 2002. Voor het indienen van een claim op eigendom bestaat geen deadline. Claims worden ingediend bij een regionaal kantoor, alwaar de indieners van een claim geholpen worden bij het invullen van de formulieren. De claims worden onderzocht door een team van experts, bestaande uit mensen van verschillende etniciteit. Het definitieve besluit wordt genomen door de Commissie en wordt in de vorm van een certificaat afgegeven op de regiokantoren. Het besluit is bindend en onherroepelijk.

Het verkrijgen van een positief besluit is de eerste stap bij het herkrijgen van de woning, waarbij het vergaren van de bewijslast als een van de grote moeilijkheden wordt aangemerkt. Veel archieven en veel persoonlijke administratie zijn als gevolg van de oorlog vernietigd.

Een goede implementatie van de eigendomswetgeving is een essentiële voorwaarde voor terugkeer. Van 1996 tot 1999 werd de implementatie van de eigendomswetgeving tegengewerkt door de toen regerende politieke partijen. Na

de invoering van het PLIP in 1999 is de implementatie van de eigendomswetgeving meer transparant geworden en daadkrachtiger aangepakt en is het aantal mensen dat daadwerkelijk de vooroorlogse woning betreft aanzienlijk gestegen.

In de Federatie bedraagt de implementatieratio³² 85%, in de Republika Srpska 77% en in Brcko 89%³³. Van de 226.793 claims zijn er ongeveer 186.000 opgelost. Nog meer dan 40.000 claims moeten nog behandeld worden voor het einde van het jaar, omdat het mandaat van de CRPC verloopt op 31 december 2003. Daarna zullen de Bosnische autoriteiten verantwoordelijk zijn voor de implementatie van de eigendomswetgeving.

4.1.3 PLIP

Politieke obstructie door nationalistische partijen was vanaf het Dayton-akkoord een belangrijke belemmering voor terugkeer van vluchtelingen en ontheemden naar minderheidsgebied. Nationalistische politici in Bosnië-Herzegovina wilden de drie gemeenschappen gescheiden houden om zo hun politieke en economische machtsbasis in stand te houden. Het gevolg was een verzet tegen de reïntegratie van de vooroorlogse bewoners en obstructie van de implementatie van de eigendomswetgeving.

Naar aanleiding van discriminerende toepassing en verkeerde interpretatie van de eigendomswetgeving door de bevoegde autoriteiten, het uitblijven van uitzettingen na toegewezen claims, gebrek aan veiligheid en gebrek aan duurzaamheid van de terugkeer, is in oktober 1999 door de Hoge Vertegenwoordiger een Property Law Implementation Plan (PLIP) gelanceerd. Het PLIP is ontwikkeld door gezamenlijke inspanning van de OHR, UNHCR, OVSE, UNMIBH en CRPC. Het plan dient om alle burgers van Bosnië-Herzegovina die gedurende de oorlog hun woning hebben verloren, in staat te stellen deze woning terug te krijgen en duurzaam verblijf na hun terugkeer te garanderen.

Toch zijn de problemen nog niet voorbij. Nog altijd worden terugkerende minderheden gehinderd om hun huizen die met succes bij de CRPC zijn geclaimd, opnieuw te betrekken. Met name in Bosniak gebied is begin 2003 een toename van dergelijke obstructie waargenomen. In de Republika Srpska is een gelijk niveau als in het laatste kwartaal van 2002 waargenomen en in Kroatisch gebied is dergelijke obstructie verwaarloosbaar.³⁴

³² Implementatieratio: beslissingen / totaal aantal claims

³³ Deze statistieken dateren van mei 2003.

³⁴ Quarterly Report jan – march 2003, Early Warning System, UNDP

4.1.4 Alleenstaande minderjarigen

Het VN Verdrag voor de Rechten van het Kind is geïncorporeerd in het Dayton-akkoord en heeft de kracht van wet in beide entiteiten. Zowel in de Federatie als in de Republika Srpska zijn kinderen leerplichtig van hun 6e tot en met hun 15e jaar. De minimum leeftijd voor arbeid is 16 jaar in beide entiteiten. Op 18-jarige leeftijd is men meerderjarig in Bosnië-Herzegovina. Op deze leeftijd is men stemgerechtigd en handelingsbekwaam.

De entiteiten zijn verplicht opvang te bieden aan wezen. Indien een minderjarige niet kan worden opgevangen door zijn natuurlijke ouders, dan kan het kind worden opgenomen in een weeshuis, of de verzorging wordt overgenomen door familie. In dit laatste geval dient er formeel instemming te zijn van overheidswege.

In Bosnië-Herzegovina bestaan staatsweeshuizen die vallen onder de bevoegdheden van de twee entiteiten. Gelet op de krappe overheidsfinanciën zijn de leefomstandigheden naar lokale maatstaven eenvoudig te noemen en is het niet mogelijk voor alle weeskinderen een opvangplaats te garanderen. Het kan daarom bij uitzondering voorkomen dat kinderen daar geen onderdak kunnen krijgen.

Naast staatsweeshuizen zijn er weeshuizen die worden gefinancierd door NGO's of particulieren. Zo heeft SOS Kinderdorff een opvanghuis in Sarajevo en één in Gracanica. De leefomstandigheden in deze opvanghuizen zijn goed.

Voor minderjarigen die terugkeren uit het buitenland ligt de verantwoordelijkheid bij het Bosnische "Ministry for Human Rights and Returnees". Dit ministerie blijft verantwoordelijk voor de minderjarige terugkeerders tot er opvang voor hen is gevonden. Daarna wordt de verantwoordelijkheid over de voogdij overgedragen aan de autoriteiten op entiteitsniveau. Ook UNHCR en IOM zijn actief op het terrein van de opvang van terugkeerders.

4.2 Beleid in andere Westerse landen

Duitsland

Alle asielverzoeken van staatsburgers uit Bosnië-Herzegovina worden op normale wijze in behandeling genomen en elke zaak wordt individueel beoordeeld. Er is geen speciaal beleid voor bepaalde categorieën asielzoekers uit Bosnië-Herzegovina. Terugkeer van afgewezen asielzoekers wordt door de Duitse autoriteiten verantwoord geacht, en gedwongen terugkeer vindt plaats.

Zwitserland

In 1990 heeft Zwitserland landen van herkomst als ‘veilig’ of ‘onveilig’ gekwalificeerd, teneinde de asielverzoeken efficiënter te kunnen behandelen. Sinds juni 2003 hebben de Zwitserse autoriteiten Bosnië-Herzegovina als ‘veilig’ land gekwalificeerd. Alle asielverzoeken van staatsburgers uit Bosnië-Herzegovina worden daarom direct afgewezen. Terugkeer van afgewezen asielzoekers wordt door de Zwitserse autoriteiten verantwoord geacht, en gedwongen terugkeer vindt plaats.

België

Alle asielverzoeken van staatsburgers uit Bosnië-Herzegovina worden op normale wijze in behandeling genomen en elke zaak wordt individueel beoordeeld. Er is geen speciaal beleid voor bepaalde categorieën asielzoekers uit Bosnië-Herzegovina. Terugkeer van afgewezen asielzoekers wordt door de Belgische autoriteiten verantwoord geacht, en gedwongen terugkeer vindt plaats.

Denemarken

Alle asielverzoeken van staatsburgers uit Bosnië-Herzegovina worden op normale wijze in behandeling genomen en elke zaak wordt individueel beoordeeld. Er is geen speciaal beleid voor bepaalde categorieën asielzoekers uit Bosnië-Herzegovina. Terugkeer van afgewezen asielzoekers wordt door de Deense autoriteiten verantwoord geacht, en gedwongen terugkeer vindt plaats.

Verenigd Koninkrijk

Alle asielverzoeken van staatsburgers uit Bosnië-Herzegovina worden op normale wijze in behandeling genomen en elke zaak wordt individueel beoordeeld. Er is geen speciaal beleid voor bepaalde categorieën asielzoekers uit Bosnië-Herzegovina. Terugkeer van afgewezen asielzoekers wordt door de Britse autoriteiten verantwoord geacht, en gedwongen terugkeer vindt plaats.

Zweden

Alle asielverzoeken van staatsburgers uit Bosnië-Herzegovina worden op normale wijze in behandeling genomen en elke zaak wordt individueel beoordeeld. Er is geen speciaal beleid voor bepaalde categorieën asielzoekers uit Bosnië-Herzegovina. Terugkeer van afgewezen asielzoekers wordt door de Zweedse autoriteiten verantwoord geacht, en gedwongen terugkeer vindt plaats.

4.3 UNHCR

De UNHCR meent dat terugkeer van afgewezen asielzoekers slechts mogelijk is als de terugkeerders verzekerd zijn van permanente huisvesting, bij voorkeur naar de oorspronkelijke woonplaats. UNHCR keurt integratie in andere plaatsten dan de

oorspronkelijke woonplaats niet af, vooropgesteld dat het de vrije keuze van de terugkeerder is. Wel keurt UNHCR de situatie af waarin terugkeerders als ontheemden terug keren.

In overeenstemming met het mandaat als de leidende organisatie voor de implementatie van annex VII van het Dayton-akkoord, heeft UNHCR ook in de afgelopen verslagperiode de aandacht vooral gericht op duurzame terugkeer. Het aantal teruggekeerde vluchtelingen en ontheemden wordt ieder jaar groter. Ook in 2003 geeft UNHCR nog humanitaire en juridische steun aan terugkeerders en ontheemden met de doelstelling om eind 2004 de vrijwillige terugkeer afgerond te hebben.

5 Samenvatting

Voor de oorlog in 1992 was de demografische samenstelling in Bosnië-Herzegovina zeer gemêleerd en waren de verschillende etnische groepen tolerant jegens elkaar. Na deze oorlog leven de drie etnische groepen in Bosnië-Herzegovina gescheiden, verdeeld over twee entiteiten, de Republika Srpska en de Federatie. Deze verdeling is met het Dayton-akkoord bekrachtigd. Beide entiteiten hebben een eigen regering en er is een regering op staatsniveau. De hoogste macht ligt evenwel bij de Hoge Vertegenwoordiger die verregaande bevoegdheden heeft en invloed uitoefent op de politiek, de rechterlijke macht en het politieapparaat.

Op 5 oktober 2002 zijn in Bosnië-Herzegovina algemene verkiezingen gehouden. Opvallend was de winst voor de drie nationalistische partijen, die na de vorige verkiezingen plaats moesten maken voor een hervormingsgezinde regering. Toch heeft ook de nieuwe regering aangegeven hervormingsgezind te zijn en het ingezette beleid voort te zetten. De belangrijkste pijlers van het beleid zijn de implementatie van de eigendomswetgeving, de hervorming en verbetering van de rechterlijke macht, de verbetering van het politie-apparaat en de ontwikkeling van het sociaal-economisch stelsel. Ondanks de goede voornemens van de regering moet de Hoge Vertegenwoordiger nog vaak van zijn bevoegdheden gebruik maken en beslissingen opleggen.

Mede dankzij de inspanningen van internationale organisaties als UNHCR, OHR en de OVSE heeft de terugkeer een grote vlucht genomen. In 2002 zijn ruim 100.000 ontheemden en vluchtelingen teruggekeerd. Begin 2003 bestond het grootste deel daarvan uit terugkeer naar minderheidsgebied. Terugkeer naar een gebied waar terugkeerders tot de etnische meerderheid behoren is altijd mogelijk. In beide entiteiten is het politieke denken echter nog steeds etnisch gekleurd en zijn lokale politici nog vaak uit op een homogene etnische samenstelling. Dit heeft met name zijn weerslag op minderhedenterugkeer en ondanks hervormingen van het politieapparaat en van de rechterlijke macht, kan een adequate bescherming van terugkeerders naar minderheidsgebied niet gegarandeerd worden. Zij lopen daarom een verhoogd risico slachtoffer te worden van geweld en discriminatie.

Een belangrijk aandachtspunt blijft de sociaal-economische situatie waarin terugkeerders terecht komen. Zowel de Bosnische autoriteiten als de internationale gemeenschap hebben de duurzaamheid van de terugkeer hoog op de agenda staan, en er wordt veel aandacht besteed aan sociale voorzieningen, scholing, medische zorg, werkgelegenheid en huisvesting. Door politiek obstructionisme en een zeer verzwakte economie kunnen minderheden echter toch te maken krijgen met een discriminatoire bejegening op deze terreinen.

Kortom, de politieke- en mensenrechtensituatie lijkt met hele kleine stappen vooruit te gaan. Het wettelijk kader en de regelgeving is mede door beslissingen van de Hoge Vertegenwoordiger vrijwel op orde, de aandacht dient nu vooral uit te gaan naar de naleving daarvan. Op sociaal-economisch gebied dienen de Bosnische autoriteiten echter dringend maatregelen te treffen om verdere verzwakking van de economie te voorkomen.

Bibliografie

- Economist Intelligence Unit, Country Report, april 2003.
- European Commission, external relations directorate general, Bosnië-Herzegovina Country Strategy Paper 2002 - 2006
- Helsinki Committee for Human Rights in Bosnia and Herzegovina, Report on the State of Human Rights in Bosnia and Herzegovina (analysis for january – december 2002 period) (report 27A-12/2002).
- Helsinki Committee for Human Rights in Bosnia and Herzegovina, Analysis of the process and the result of the general elections held on 5 october 2002 (report N10-10/02)
- Human Rights Watch, World Report 2003.
- Human Rights Watch, Hopes Betrayed: Trafficking of Women and Girls to Post-Conflict Bosnia and Herzegovina for Forced Prostitution, november 2002.
- International Crisis Group, The continuing challenge of refugee return in Bosnia and Herzegovina, december 2002.
- International Crisis Group, Balkans Briefing, Thessaloniki And After I, The EU's Balkan Agenda, 20 juni 2003.
- International Crisis Group, Balkans Briefing, Thessaloniki And After II, The EU and Bosnia, 20 juni 2003.
- Organisation for Security and Cooperation in Europe (OSCE), Bosnia and Herzegovina, general elections 5 oktober 2002, final report, 9 januari 2003
- Organisation for Security and Cooperation in Europe (OSCE), Spot Report, President Sarovic Resigns, 4 april 2003.
- Office of the High Representative, Free Media Help Line Annual Report, (feb. 2002 – dec. 2002).
- Office of the High Representative, 23rd Report by the High Representative for Implementation of the Peace Agreement to the Secretary-General of the United Nations, oktober 2002.
- Norwegian Refugee Council / Global IDP Project, Profile of Internal Displacement, Bosnia and Herzegovina, januari 2003.
- United Nations Development Programme, Early Warning System, Quarterly Report, january- march 2003.
- United Nations, Economic and Social Council, Report submitted by José Cutileiro, Special Representative of the Commission on Human Rights to examine the situation of human rights in Bosnia and Herzegovina and FRY, submitted in accordance with Commission resolution 2002/13 (E/CN.4/2003/38), januari 2003.
- United Nations, Economic and Social Council, Report submitted by José Cutileiro, Special Representative of the Commission on Human Rights to examine the situation of human rights in Bosnia and Herzegovina and FRY, submitted in accordance with Commission resolution 2002/13, Addendum (E/CN.4/2003/38/Add.1), maart 2003.

- United Nations High Commissioner for Refugees, The interface between Migration and asylum in bih, Sarajavo, januari 2001
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Strategies and Programmes, Global Appeal 2002, december 2001
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Strategies and Programmes, Global Appeal 2003, december 2002.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), UNHCR Global Report 2002, juni 2003
- United Nations High Commissioner for Refugees, The Status of the Croatian Serb Population in Bosnia and Herzegovina: Refugees or Citizens? Mei 2003.
- United Nations Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina (S/2002/618), 5 juni 2002.
- United Nations Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina (S/2002/1314), 2 december 2002.
- United Nations Security Council, Statement by the President of the Security Council (Sprst/2002/33), 12 december 2002.
- USCR, World Refugee Survey 2003
- U.S. Department of State, International Religious Freedom Report 2002, oktober 2002.
- U.S. Department of State, Country Reports on Human Rights Practices – 2002, maart 2002._

Bijlage(n)

I Lijst van politieke partijen

- SDA Party of Democratic Action. Deze partij, onder leiding van Sulejman Tihic, is de nationalistische partij van de Bosnische moslims. De partij is altijd zeer invloedrijk geweest, maar regeerde niet mee in de Alliantie voor Verandering. Na de verkiezingen van oktober 2002 heeft de partij een aanzienlijke zetelwinst geboekt in de parlementen van de Federatie en van Bosnië-Herzegovina. Bovendien bezet de partij nu één zetel van het presidium van Bosnië-Herzegovina.
- HDZ Croatian Democratic Union of Bosnia and Herzegovina. Deze partij, onder leiding van Barisa Colak, is de nationalistische Kroatische partij. Hoewel de partij een klein aantal zetels heeft verloren in het parlement van de Federatie bij de verkiezingen in oktober 2002, neemt de partij deel aan de regering en is Dragan Covic lid van het presidium van Bosnië-Herzegovina.
- SDS Serb Democratic Party. Deze partij, onder leiding van Dragan Kakinic, is de nationalistische partij van de Bosnische Serviërs. Deze partij legde tijdens de verkiezingscampagne veel nadruk op handhaving van de Republika Srpska als volwaardige entiteit. Na de verkiezingen van oktober 2002 heeft de partij een klein verlies geleden in het parlement van de Republika Srpska. Wel levert de partij de president van de Republika Srpska, alsook een lid van het presidium van Bosnië-Herzegovina.
- SDP Social Democratic Party. Deze partij, onder leiding van Zlatko Lagumdzija, is een etnische gemengde en uitgesproken niet-nationalistische partij. De partij leed een grote nederlaag bij de verkiezingen op 5 oktober 2002.
- SzBiH Party for Bosnia and Herzegovina. Dit is een gematigde partij van Bosnische moslims, onder leiding van Safet Halilovic, en is ideologisch sterk verwant aan de SDA.
- NHI New Croatian Initiative. Deze partij, onder leiding van Mijo Anic, is een afsplitsing van de HDZ.

SNSD	<u>Party of Independent Social Democrats</u> . Deze partij, onder leiding van Milorad Dodik, is de belangrijkste oppositiepartij in de Republika Srpska. De partij boekte een grote winst bij de verkiezingen in oktober 2002: van 11 naar 19 zetels.
DNZ	<u>Democratic People's Union</u> , onder leiding van Fikret Abdic.
PDP	Party of Democratic Progress
SPRS	Socialist Party of Republika Srpska
DSP	Democratic Socialist Party
SNS	Serb People Alliance
SRSRS	Serbian Radical Party of Republika Srpska
BOSS	Bosnian Party
BPS	BiH Patriotic Party
List	List for Progress